
Arbeid og velferd

Nr. 1 // 2007

- Utviklingen på arbeidsmarkedet
 - Yrkesdeltakelsen lavere enn i 1998
 - Hva betyr alders- og kjønns sammensetningen for sykefraværet?
 - Flere yrkeshemmede kommer i jobb
 - Rekrutteringsbistand til arbeidsgivere
-

Utgiver:
Arbeids- og velferdsdirektoratet 2007

Redaksjonen avsluttet sitt arbeid 6. mars 2007.

Adresse:
Arbeids- og velferdsdirektoratet
Postboks 5, St. Olavs plass
0164 Oslo

Bestilling:
Arbeid og velferd kan bestilles på telefonnummer: 21 07 00 00
eller per mail: nav.statistikk.utredning@nav.no

Arbeid og velferd er tilgjengelig på www.nav.no på siden «Tall og analyse».

ISBN 978-82-551-1137

Innhold

Utviklingen på arbeidsmarkedet	2
Yrkesdeltakelsen lavere enn i 1998	7
Hva betyr alders- og kjønns sammensetningen for sykefraværet?	12
Flere yrkeshemmede kommer i jobb	16
Rekrutteringsbistand til arbeidsgivere	20

Tidligere gav Rikstrygdeverket ut Arbeid, velferd og samfunn en gang i året, og Aetat Arbeidsdirektoratet gav hvert kvartal ut Rapport om arbeidsmarkedet. Disse to rapportene er nå lagt ned. Arbeids- og velferdsdirektoratet utgir nå en ny rapport, Arbeid og velferd. Denne rapporten vil komme ut hvert kvartal og vil ta opp problemstillinger innenfor arbeids- og velferdsområdet.

Utviklingen på arbeidsmarkedet

SAMMENDRAG

Arbeidsmarkedet strammes nå til. Sysselsettingsveksten i 2006 var den sterkeste på tjuv år, og arbeidsledigheten er på sitt laveste nivå siden 1988. Tilgangen på nye arbeidssøkere har de siste månedene stabilisert seg på et rekordlavt nivå, mens det har vært en sterk vekst i tilgangen på nye stillinger det siste året. Knapphet på arbeidskraft er dermed et tiltakende problem, noe som kan lede til en akselererende lønnsvekst.

Den store arbeidsinnvandringen har trolig økt vekstevnen til norsk økonomi. Innvandringen har dempet rekrutteringsproblemer innenfor bygg og anlegg og industri betydelig, og vært en viktig årsak til at lønnsveksten har holdt seg relativt lav. Den høye arbeidsinnvandringen kan dermed ha forlenget oppgangskonjunkturen vi er inne i, og bidratt til at arbeidsledigheten nå er på et lavere nivå enn den ellers ville vært. Arbeidsinnvandringen kan imidlertid føre til redusert etterspørsel etter personer som har problemer med å få fotfeste på arbeidsmarkedet.

Høy internasjonal etterspørsel har vært en viktig drivkraft bak den norske oppgangskonjunkturen. Det har lenge vært, og er fortsatt, stor usikkerhet knyttet til den videre utviklingen i USA. Høy privat og offentlig gjeld og en kraftig nedkjøling av boligmarkedet er store usikkerhetsmoment knyttet til den økonomiske veksten. Samtidig er arbeidsmarkedet fortsatt preget av lav arbeidsledighet og høy etterspørsel etter arbeidskraft. Den økonomiske veksten i USA avtok siste halvdel av 2006, men utviklingen har likevel vært bedre enn ventet. I Europa har veksten det siste året vært sterk. Hos viktige handelspartnere som Tyskland og Sverige stiger sysselsettingen, og ledigheten går ned. Dette vil også kunne slå ut i økt etterspørsel etter norske varer.

Arbeids- og velferdsdirektoratet venter at etterspørselen etter arbeidskraft vil holde seg høy også i 2007 og 2008. Lavere tilgang på arbeidskraft, høyere lønnsvekst og noe lavere vekst i verdensøkonomien vil imidlertid dempe sysselsettingsveksten utover året og inn i 2008. Vi forventer at sysselsettingen vil øke med 50.000 i 2007 og ytterligere 25.000 i 2008.

Den registrerte arbeidsledigheten forventes å bli 48.000 i gjennomsnitt i 2007, en nedgang på 15.000 personer fra 2006. I 2008 antar vi at ledigheten vil stabilisere seg og at den blir på 45.000 i gjennomsnitt. Vi nedjusterer dermed ledighetsprognosen for 2008 med 5.000 i forhold til forrige prognose.

ALDRI VÆRT STØRRE LEDIGHETSNEDGANG ENN I 2006

Norge har vært inne i en oppgangskonjunktur i snart fire år, og den registrerte arbeidsledigheten har gått ned siden årsskiftet 2003/2004, se figur 1. Årsgjennomsnittet for registrerte ledige var i 2006 20.600 (25 %) lavere enn i 2005. Aldri har nedgangen i den registrerte ledigheten vært større fra et år til et annet.

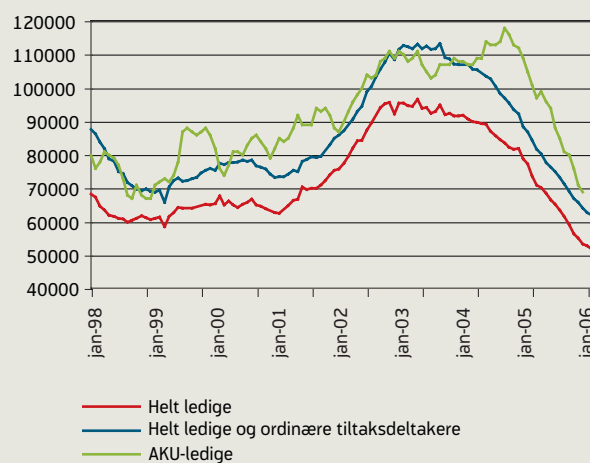
Også målt ved Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) går arbeidsledigheten kraftig ned. Ifølge AKU var det 27.000 (24 %) færre arbeidsledige i gjennomsnitt i 2006 enn i 2005.

Ved utgangen av februar var det 52.100 registrerte helt ledige, noe som tilsvarer 2,2 prosent av arbeidsstyrken. Dette er en nedgang på 19.700 (-27 %) fra tilsvarende måned i fjor. De tre siste månedene har den registrerte arbeidsledigheten avtatt med i underkant av 4.000 personer når man justerer for vanlige sesongvariasjoner. Nedgangen i arbeidsledigheten de siste månedene er dermed noe avdempet i forhold til fjoråret.

KRAFTIG VEKST I SYSSELSETTINGEN

Sysselsettingen målt ved AKU øker nå svært sterkt. Fra 4.kvartal 2005 til 4.kvartal 2006 steg antall sysselsatte med hele 81.000 (3,5 %), og i gjennomsnitt var det 65.000

Figur 1:
Utviklingen i den registrerte ledigheten, summen av registrerte ledige og ordinære tiltaksdeltakere og arbeidsledige målt ved AKU. Sesongjusterte tall¹ januar 1998–februar 2007.

¹ For arbeidsledige målt ved AKU er det benyttet 3 måneders glidende gjennomsnitt.

KILDE: SSB OG NAV

(2,8 %) flere sysselsatte i 2006 enn i 2005. Vi må tilbake til 1986 for å finne sterkere vekst i sysselsettingen. Den gangen ble den kraftige sysselsettingsveksten avløst av en sterk økning i ledigheten kort tid etter.

Figur 2 viser gjennomsnittlig sysselsettingsvekst fra 2005 til 2006 fordelt på næringer. Størst vekst var det innen eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting med 26.000 flere sysselsatte, fulgt av helse- og sosialtjenester med en økning på 11.000 og bygg og anlegg med 8.000.

For næringer som i hovedsak dekker offentlig sektor, helse- og sosialtjenester, undervisning og offentlig administrasjon, økte sysselsettingen med 18.000 personer fra 2005 til 2006. Veksten var størst for helse- og sosialtjenester. I denne næringen har veksten tatt seg markert opp sammenlignet med de foregående årene.

Sysselsettingsvekst i industrien det siste året

Industrien har de siste tiårene hatt en sterk nedgang i sysselsettingen. Det er imidlertid stor forskjell mellom de ulike industrigrenene. For industriproduksjon som bruker mye høyt kvalifisert arbeidskraft, kunnskapsintensiv industri, har ikke nedgangen vært like sterk som for industriproduksjon hvor en liten andel av de ansatte har høy utdanning. Fra 1980 til 2004 ble den totale sysselsettingen i industrien redusert med mer enn 100.000 personer, noe som tilsvarer nesten 30 prosent av de som var sysselsatt i

1980. Innenfor tekstil- og bekledningsindustrien gikk sysselsettingen ned med 74 prosent, mens den innen treforedling ble halvert. For nærings- og nytelsesmidler og innen bygging av skip og oljeplattformer gikk sysselsettingen ned med henholdsvis 16 og 18 prosent i samme periode.

I høykonjunkturen vi nå er inne i har sysselsettingen igjen steget i industrien. I 2006 økte industrisysselsettingen med 5.000 personer. Det var imidlertid stor forskjell mellom de ulike industrigrenene. Innenfor produksjon av maskiner og lignende var det en sysselsettingsvekst på 6.000 personer, og innen produksjon av transportmidler en økning på 4.000. For treforedling, trevarer og forlag-/grafisk industri går derimot sysselsettingen fortsatt nedover.

STRAMMERE ARBEIDSMARKED

Den høye aktiviteten på arbeidsmarkedet bekreftes gjennom tilgangen på ledige stillinger som har hatt sterk vekst gjennom hele 2006, se figur 3. Den siste måneden har tilgangen på ledige stillinger per virkedag gått noe ned, men denne variabelen kan variere en del fra måned til måned og dette kan derfor være tilfeldig. Tilgangen på ledige stillinger er nå på samme nivå som mot slutten av 1990-årene, noe som viser at etterspørselen etter arbeidskraft er svært stor. Samtidig ser vi av figur 3 at tilgangen på nye arbeidssøkere de siste månedene har stabilisert seg

Figur 2:

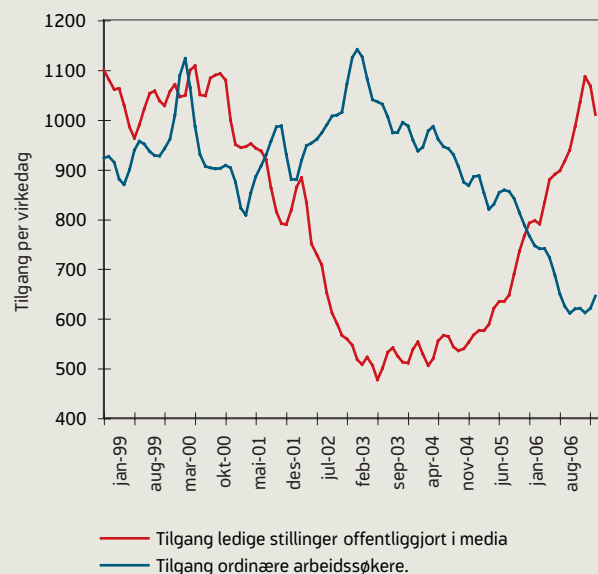
Endring i antall sysselsatte fordelt etter næringer. Antall 1000 personer. Endring i gjennomsnitt fra 2005 til 2006.

KILDE: SSB

Figur 3:

Tilgang ledige stillinger offentliggjort i media per virkedag. Tilgang ordinære arbeidssøkere per virkedag. Januar 1999–februar 2007. Trend.

KILDE: NAV

på et svært lavt nivå. Dette bekrefter at temperaturen på arbeidsmarkedet nå er høy med få permitteringer og oppsigelser.

Den høye tilgangen på nye stillinger og den lave tilgangen på nye arbeidssøkere viser at det skjer en markert tilstrømming på arbeidsmarkedet. Innenfor ingeniør- og ikt-fag ble det registrert 3.500 nye stillinger i februar, mens det kun var registrert 1.700 helt ledige personer i samme måned. For førskolelærere ble det i samme periode registrert over 700 nye stillinger, mens det ved utgangen av februar kun var i overkant 100 helt ledige. Også for en del fagarbeidere innen industri og bygg og anlegg som sveisere, platearbeidere og elektrikere er det nå stor mangel på arbeidskraft.

MANGE FALLER UT AV ARBEIDSMARKEDET

De siste årene har det vært en jevn vekst i antall personer som mottar uføreytelser. Også i 2006 økte antall personer som mottar uføreytelser. Ved utgangen av året var det 327.800 personer som mottok uføreytelser, en økning på 8.100 personer eller 2,5 prosent fra 2005. Denne økningen er noe mindre enn i de to foregående årene da økningen var på henholdsvis 2,8 og 3,2 prosent. Størst var økningen for personer med yrkesbakgrunn innen helse- og sosialtjenesten hvor det ved utgangen av 2006 var 7.200 flere personer som mottok uføretrygd i forhold til ett år tidligere, og innen undervisning hvor det var 2.000 flere mottakere. Dette er også de yrkene hvor sykefraværet er høyest.

STOR ARBEIDSINNVANDRING KAN FORLENGE OPPGANGSKONJUNKTUREN

2006 ble det året med størst nettoinnvandring til Norge noensinne. Mye av innvandringen er relatert til et stort behov for arbeidskraft. EU ble 1.mai 2004 utvidet med ti nye medlemsland, hovedsakelig fra Øst- og Sentral-Europa. Etter dette har arbeidsinnvandringen fra de nye EU-landene i Øst-Europa steget hvert år. I følge Utlendingsdirektoratet ble det i 2006 gitt 55.000 arbeidstillatelser til borgere fra de nye EU-landene, en økning på 17.700 eller 47 prosent i forhold til 2005. Størstedelen av denne arbeidsinnvandringen kom fra Polen (71 %) og Litauen (19 %).

1.januar i år ble også Romania og Bulgaria med i EU, noe som kan åpne for økt arbeidsinnvandring også fra disse landene. Den geografiske beliggenheten til disse landene gjør likevel at et flertall av emigrantene trolig vil reise til andre sydeuropeiske land som Italia og Spania, hvor også språkbarrieren er mindre, og i mindre grad så langt nord som til de nordiske landene.

Den høye arbeidsinnvandringen har vært positiv for norsk økonomi. Uten denne innvandringen ville rekrutteringsproblemene innen bygg og anlegg og industri vært

vesentlig høyere, og innvandringen har dermed ført til betydelig mindre flaskehalsproblemer enn tilfellet ellers ville vært. Arbeidsinnvandringen er også en viktig grunn til at lønns- og prisveksten har holdt seg relativt lav i denne oppgangskonjunktoren, noe som også har bidratt til å holde renten lav. Innvandringen kan dermed ha medvirket til å forlenge oppgangskonjunktoren og gitt oss lavere arbeidsledighet enn vi ville hatt uten denne innvandringen.

UTSIKTER FOR 2007 OG 2008

Internasjonal utvikling

Veksten i verdensøkonomien har de siste årene vært svært høy. Vi må tilbake til 1970-tallet for å finne sist veksten var like høy som den har vært i perioden fra 2004 til 2006. Den høye veksten henger sammen med den økte globaliseringen som har gitt svært høy eksportdrevet vekst i Kina og India, og også høy vekst i flere østeuropeiske land. Internasjonal etterspørsel har vært en viktig drivkraft bak Norges konjunkturoppgang de siste årene, og avtagende vekst i verdensøkonomien vil også kunne bidra til å dempe veksten i Norge.

De siste års vekst i USA har i stor grad vært drevet av økt privat konsum, muliggjort av lave renter og sterk prisvekst i boligmarkedet. Det har imidlertid vært en kraftig nedkjøling av det amerikanske boligmarkedet i 2. halvår 2006, hvor omsettingstiden har steget markert mens prisene og igangsettingen av nye boliger har gått ned. Historisk har det vært en nær sammenheng mellom utviklingen i boligmarkedet og den generelle økonomiske veksten, og den kraftige avkjølingen har derfor gitt betydelig usikkerhet knyttet til den økonomiske veksten framover.

Det amerikanske arbeidsmarkedet er svært godt. Sysselsettingsveksten har vært høy gjennom hele 2006, men avtok utover året. Arbeidsledigheten er lav og synkende, og lønnsveksten er høy. Det gode arbeidsmarkedet virker positivt inn på veksten i privat konsum. Den høye lønnsveksten sammen med høy inflasjon gjør imidlertid at sentralbanken kan komme til å øke renten. Den private gjelden er høy, og økt rente vil dempe veksten i privat konsum. Også den offentlige gjelden er høy, samtidig som handelsunderskuddet er stort. Dette vil bidra til å svekke dollaren ytterligere, noe som vil være positivt for den amerikanske eksportindustrien. Samlet er det stor usikkerhet knyttet til den videre utviklingen i amerikansk økonomi. Den økonomiske veksten avtok siste halvdel av 2006, men utviklingen har vært bedre enn vi la til grunn i forrige rapport.

I Euroområdet har veksten tatt seg kraftig opp det siste året, og var i 2006 på det høyeste nivået siden 2000. Veksten har i stor grad vært eksportdrevet, men innenlandsk etterspørsel har i økende grad bidratt til oppsvinget. Arbeidsmarkedet er i klar bedring, ledigheten er

nå på sitt laveste nivå siden starten av 90-årene og fortsatt synkende. Spesielt har ledigheten gått mye ned i Tyskland, men ledigheten går også ned i Frankrike hvor ledigheten i desember var på sitt laveste nivå siden 1984. Sysselsettingen er også stigende, men lønnsveksten er fortsatt lav. Fortsetter bedringen på arbeidsmarkedet, vil trolig også lønnsveksten ta seg opp, noe som vil bidra til å øke den innenlandske etterspørselen. En eventuell nedgang i amerikansk økonomi vil kunne bremse utviklingen også i Euroområdet. Økende innenlandsk etterspørsel sammen med sterk vekst i Asia og Øst-Europa vil imidlertid gjøre Euroområdet mindre sårbart for utviklingen i USA.

I Sverige er den økonomiske veksten nå høyere enn trendveksten. Veksten i industrien er sterk med høy ordretilgang og stor optimisme. Arbeidsmarkedet er i klar bedring, sysselsettingen stiger raskt og ledigheten er på vei ned. Arbeidsledigheten er imidlertid fortsatt høy. Danmark er inne i en høykonjunktur, og opplever i likhet med Norge svært lav ledighet og økende mangel på arbeidskraft. I Kina og India er den økonomiske veksten fortsatt svært høy.

Utviklingen i norsk økonomi

Veksten i norsk økonomi har de siste årene vært svært sterk, og 2006 ble det tredje året på rad med en vekst i brutto nasjonalprodukt (BNP) for fastlands-Norge på over 4 prosent. Trendvekst i økonomien over tid tilsier en økning i BNP på 2–2,5 prosent per år.

Oljeinvesteringene ble rekordhøye i 2006 og ventes å holde seg høye også i 2007 og 2008. De høye oljeinvesteringene har gitt god stimulans til norsk fastlandsindustri, og vil også i 2007 og 2008 kunne gi vekstimpulser til norsk økonomi. Høy internasjonal etterspørsel og en relativt lav kronekurs har bidratt til god vekst i eksporten av tradisjonelle varer. Samtidig har råvareprisene vært høye,

og dette har sammen med høy oljepris bidratt til høy lønnsomhet i norsk næringsliv. Optimismen i norsk industri er også stor, og SSBs konjunkturbarometer fra 4.kvartal 2006 viste at de norske industribedriftene nå ser lysere på fremtiden enn i forrige høykonjunktur, se figur 4. Andelen bedrifter som oppgir mangel på kvalifisert arbeidskraft som et problem er imidlertid rekordhøy, og dette kan føre til akselererende lønnsvekst.

Sterk realinntektsvekst og lav rente har de siste årene gitt svært høy vekst i boligprisene. Dette har igjen resultert i en sterk vekst i boliginvesteringene siden slutten av 2003, men investeringene ser nå ut til å flate ut på et høyt nivå. Et stramt arbeidsmarked med tiltakende lønnsvekst gjør trolig at veksten i boligprisene vil holde seg høy på kort sikt, mens økende tilbud og høyere rente vil bidra til å dempe veksten på lengre sikt.

Det stramme arbeidsmarkedet er sammen med den høye gjeldsveksten sterke argumenter for at Norges Bank skal øke renten. Den lave prisveksten samt hensynet til kronkursen holder derimot den norske renten nede. Norges Bank har nå satt opp tempoet i renteøkningene og vi venter flere renteøkninger utover året. Dette vil virke dempende på veksten i husholdningenes kjøpekraft, men rentenivået er fortsatt lavt og pengepolitikken ekspansiv. Så langt har renten i Euroområdet gått omtrent like mye opp som den norske renten, mens rentenivået i USA fortsatt er godt over nivået her hjemme. Dette har bidratt til at Norges Bank har kunnet øke renten uten at kronkursen har styrket seg vesentlig. En eventuell internasjonal konjunkturedgang vil kunne stoppe renteøkningene i Euroområdet og kunne senke rentenivået i USA. Dette vil i så fall gjøre det vanskeligere for Norges Bank å øke renten her hjemme fordi kronkursen da vil kunne bli svært sterk.

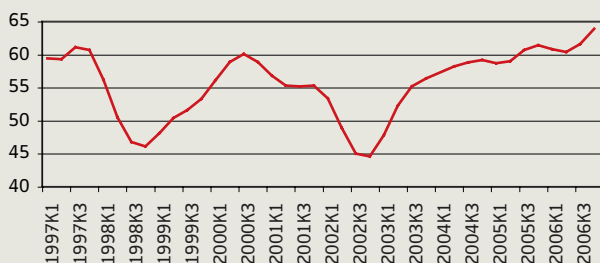
Vi venter at veksten i norsk økonomi vil fortsette i 2007 og 2008, men at den gradvis vil dempes og gå ned mot trendnivået. En eventuell internasjonal konjunkturedgang eller svært høy lønnsvekst her hjemme vil kunne gi lavere vekst enn vi legger til grunn i våre prognoser.

Utviklingen på arbeidsmarkedet i 2007 og 2008

Vi er nå inne i en periode der det i stor grad er nødvendig for bedriftene å øke bemanningen for å møte den økte etterspørselen etter varer og tjenester. Lavere tilgang på arbeidskraft kan imidlertid være en begrensende faktor for produksjonen. NAV forventer at sysselsettingen i gjennomsnitt vil øke med 50.000 personer fra 2006 til 2007 og med 25.000 i gjennomsnitt fra 2007 til 2008. Som følge av sterk vekst i sysselsettingen mot slutten av fjoråret og noe lysere vekstutsikter framover har vi oppjustert anslagene for den årlige veksten i sysselsettingen med 10.000 personer både i 2007 og 2008 sammenlignet med anslagene i Rapport om arbeidsmarkedet 4/2006.

Beregninger basert på middelalternativet i befolkningsframskrivningene til Statistisk sentralbyrå gir en vekst i

Figur 4:
Diffusjonsindeks¹ for industribedrifters generelle bedømmelse av utsiktene for det kommende kvartalet. 1.kvartal 1997–4.kvartal 2006.

¹ En diffusjonsindeks er definert som andelen av bedriftene som har svart større pluss halvparten av bedriftene som har svart uendret. Diffusjonsindeksen har vendepunktverdi lik 50. Dersom indeksen er 50 venter om lag like mange bedrifter vekst som fall. En verdi over 50 tilsier at flere bedrifter venter vekst.

KILDE: SSB

Tabell 1:

Arbeids- og velferdsdirektoratet sin vurdering av gjennomsnittlig antall arbeidsledige i 2007 og 2008. Forutsetninger om tiltaksnivået i 2007 og 2008. Faktiske tall for 2006.

	2006	2007	2008
Registrerte arbeidsledige (personer)	62923	48000	45000
Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	2,6 %	2,0 %	1,9 %
Tiltaksplasser (ordinære arbeidssøkere)	10139 ¹	11300 ²	11300 ³
Arbeidsledige, AKU i prosent av arbeidsstyrken)	3,5 %	2,6 %	2,4 %

¹ For 2006 er det brukt gjennomsnittlig antall personer i tiltak ved utgangen av måneden. Dette kan avvike noe fra antall tiltaksplasser.

² Tiltaksnivået for 2007 er satt i tråd med det foreslåtte statsbudsjettet for 2007. Dette inkluderer ikke de om lag 500 tiltaksplassene som Oslo kommune disponerer.

³ Beregningsteknisk er det forutsatt samme tiltaksnivå i 2008 som i 2007.

KILDE: NAV

Tabell 2:

Endringer i arbeidsstyrke, sysselsetting og arbeidsledighet fra året før.

	2006	2007	2008
Arbeidsstyrke (AKU)	38000	30000	20000
Sysselsatte (AKU)	65000	50000	25000
AKU arbeidsledige	-27000	-20000	-5000
Registrerte helt arbeidsledige (NAV)	-20600	-15000	-3000

KILDE: NAV

arbeidstilbudet på vel 15.000 personer i 2007 og 2008 som følge av endringer i befolkningen. De siste årene har nettoinnvandringen vært større enn det som legges til grunn i disse befolkningsframskrivningene. Vi forventer at dette også vil være tilfellet de kommende årene blant annet som følge av fortsatt stor etterspørsel etter arbeidskraft. I tillegg mener NAV at det bør være potensial for å øke yrkesdeltakelsen både blant menn og kvinner, jamfør artikkelen «Yrkesdeltakelsen lavere enn i 1998». NAV forventer samlet sett at arbeidsstyrken vil øke med om lag 30.000 personer i 2007 og 20.000 personer i 2008.

Arbeidsledigheten målt ved AKU vil ut fra antagelsene om utviklingen i arbeidsstyrke og sysselsetting gå ned med gjennomsnittlig 20.000 personer i 2007 og 5.000 personer i 2008. AKU-ledigheten vil da gå ned fra 3,5 prosent i 2006 til hhv. 2,6 og 2,4 prosent i 2007 og 2008. Den registrerte ledigheten antas å gå ned fra 63.000 i gjennomsnitt i 2006 til 48.000 i 2007 og videre ned til 45.000 i

2008. Anslaget på registrerte ledige i 2007 er uendret, mens vi har nedjustert anslaget for 2008 med 5.000 fra forrige prognose.

Det totale sykefraværet økte fra 6,6 prosent til 6,8 prosent fra 3.kvartal 2005 til 3.kvartal 2006. Sykefraværet øker vanligvis i perioder med avtakende arbeidsledighet, gjerne med noe etterslep. Nedgangen i ledigheten i 2006 og våre prognoser for antall arbeidsledige i 2007 og 2008 tilsier dermed isolert sett at sykefraværet vil fortsette å øke.

Det er stor usikkerhet knyttet til anslagene for arbeidsmarkedet, særlig anslagene for 2008. Dette skyldes usikkerhet om både den internasjonale utviklingen og mer nasjonale forhold. Allerede nå er den registrerte ledigheten på et nivå som tidligere har gitt kraftig lønnsvekst og ubalanser i norsk økonomi. Med en ytterligere nedgang i ledigheten øker risikoen for en lønnsvekst som kan legge grunnlaget for en ny periode med stigende arbeidsledighet.

Yrkesdeltakelsen lavere enn i 1998

AV TORMOD REIERSEN

SAMMENDRAG

Andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som deltar i yrkeslivet, yrkesdeltakelsen, er et av de viktigste kriteriene for å vurdere om man lykkes med arbeids- og velferdspolitikken. I 2006 deltok 72,8 prosent¹ av befolkningen i alderen 16–74 år i arbeidsstyrken. Dagens arbeidsmarked er preget av økende knapphet på arbeidskraft innenfor de fleste sektorer. Det bør derfor være store muligheter for å øke yrkesdeltakelsen i Norge. Dette gjelder blant annet personer med helserelaterte lidelser eller lav sosial kompetanse. Om lag 425.000, eller 17 prosent av antall personer i alderen 25–64 år stod i 2006 utenfor arbeidsstyrken i følge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU).

Siden forrige høykonjunktur i 1998 har arbeidstyrken økt med 116.000 personer. Imidlertid har antall personer i yrkesaktiv alder økt i perioden slik at andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som er i jobb eller som søker aktivt arbeid, yrkesdeltakelsen, er lavere enn den gangen. I 1998 var yrkesdeltakelsen 73,3 prosent. AKU viser at yrkesdeltakelsen reagerer på konjunkturrendringer med et etterslep. Yrkesdeltakelsen begynte først å stige i 1. kvartal 2006. Veksten i yrkesdeltakelsen har vært særlig sterk de siste kvartalene, og viser foreløpig ingen tegn til utflating. Det ser dermed ut som at yrkesdeltakelsen i løpet av året kan komme opp mot 1998-nivået.

Blant menn er yrkesdeltakelsen totalt sett fortsatt lavere enn i hele perioden 1998–2002. Vi merker oss at yrkesdeltakelsen blant menn over 60 år har økt, mens det er en nedgang for yngre menn sammenlignet med i 1998. Blant kvinner er yrkesdeltakelsen lavere enn i 2002, men høyere eller like høy som i øvrige år i perioden. Når man tar hensyn til den trendmessige økningen i yrkesdeltakelsen blant kvinner, er det grunn til å regne med vekst i yrkesdeltakelsen for kvinner i fremtiden. Dette er momenter som trekker i retning av:

1. at det fortsatt er innenlandske arbeidskraftsressurser utenfor arbeidsmarkedet som kan bli disponible for arbeidsmarkedet selv om mange indikatorer for arbeidsmarkedet tyder på at det er vanskelig å rekruttere arbeidskraft innenfor de fleste yrker og næringer
2. at det kan bli vanskelig å få yrkesdeltakelsen blant menn tilbake til 1998-nivået.

Den demografiske utviklingen tilsier at antall personer i arbeidsstyrken fortsatt vil øke noe i årene som kommer. Forskyvninger i befolkningen fra aldersgrupper med høy yrkesdeltakelse til aldersgrupper med lavere yrkesdeltakelse har imidlertid siden 2002 trukket i retning av at andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som deltar i yrkeslivet går ned. Dette er en utvikling som vil fortsette i årene som kommer. Når man skal vurdere utviklingen i yrkesdeltakelsen, bør man derfor justere for endringer i befolkningssammensetningen.

INNLEDNING

Veksten i sysselsettingen er nå svært sterk. Fra 2005 til 2006 økte sysselsettingen i gjennomsnitt med 65.000 personer. Høy vekst i sysselsettingen skyldes at arbeidsledigheten gikk sterkt ned og at det er stor vekst i befolkningen i yrkesaktiv alder, blant annet som følge av rekordhøy innvandring. Også andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som meldte seg på arbeidsmarkedet gikk noe opp fra 2005 til 2006.

Høy etterspørsel etter arbeidskraft gir en historisk mulighet til å la flere personer få fotfeste på arbeidsmarkedet. Dersom vi lykkes med dette, vil vi også stå bedre rustet når en ny nedgangskonjunktur inntreffer. Personer som da er i jobb vil ha større muligheter for å bli værende i arbeidsmarkedet selv om de på ny vil oppleve perioder uten jobb. På den annen side er risikoen stor for at mange personer som ikke lykkes med å få seg jobb i en høykonjunktur vil holdes varig utenfor arbeidslivet.

Andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som i større

eller mindre grad deltar i arbeidsstyrken, yrkesdeltakelsen, er et av de viktigste kriteriene for å vurdere om man lykkes i arbeids- og velferdspolitikken. I denne artikkelen vil vi sammenligne dagens arbeidsstyrke og yrkesdeltakelse med situasjonen i 1998. På begge disse tidspunktene var Norge inne i en høykonjunktur med knapphet på kvalifisert arbeidskraft i flere yrker og bransjer. Er det slik at vi har klart å mobilisere en like stor andel av arbeidskraftsressursene i dag som i 1998, eller er det slik at det på kort sikt fortsatt bør være et potensiale for vekst i yrkesdeltakelsen?

Vi viser også til artikkelen om sykefravær i denne rapporten, der det blir gjort forutsetninger om utviklingen i dagsverk per sysselsatt i årene som kommer. I den artikkelen brukes imidlertid andre datakilder enn i denne artikkelen.

¹ I følge gammel definisjon i arbeidskraftundersøkelsene. Se for øvrig egen faktaramme om definisjoner.

Datakilde, definisjoner og metode

Arbeidsstyrken er definert som summen av arbeidsledige og sysselsatte i henhold til Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU). For å bli definert som sysselsatt er det tilstrekkelig å jobbe én time i uka. Midlertidige fraværende fra jobb pga. ferie, sykdom, permisjon etc. defineres som sysselsatt.²

Yrkesdeltakelsen er andelen av befolkningen i alderen 16-74 år som deltar i arbeidsstyrken. Vi bruker også begrepet yrkesdeltakelse om de enkelte aldersgrupper. Ofte brukes også begrepet **yrkesfrekvensen** om denne størrelsen.

For å gjøre sammenligninger med 1998 er det ikke tilstrekkelig kun å se på utviklingen i yrkesdeltakelsen for hele aldersgruppen 16-74 år. I aldersgruppene under 25 år og over 55 år er yrkesdeltakelsen lavere enn blant personer i alderen 25-55 år. Endringer i alderssammensetningen vil i seg selv bidra til endringer i den totale yrkesdeltakelsen. I analysen vil vi derfor korrigere for endringer i alderssammensetningen.

Yrkesfrekvensen i de ulike aldersgruppene er blant annet avhengig av

- konjunktursituasjonen
- yrkesdeltagelse i ulike kohorter (som blir eldre)
- tilgang til uførepensjon og AFP
- utdanningstilbøyeligheten

Yrkesdeltakelsen gir et godt bilde av hvor stor andel av befolkningen som i større eller mindre grad deltar i yrkeslivet. Utviklingen i yrkesdeltakelsen gir imidlertid ikke et fullstendig bilde av tilbudet av arbeidskraft. I de yngste og de eldste aldersgruppene er eksempelvis deltidsarbeid utbredt som følge av at mange kombinerer skolegang og jobb og pensjon og jobb. Vi vil derfor også gi noen korte vurderinger av utviklingen i antall utførte timeverk per sysselsatt.

Statistisk sentralbyrå la om arbeidskraftundersøkelsene (AKU) fra 1. januar 2006, noe som påvirket tall over sysselsatte, arbeidsledige og arbeidsstyrken. Statistisk sentralbyrå har imidlertid beregnet størrelsene i AKU etter både ny og gammel definisjon. For å kunne sammenligne med tidligere år har vi i denne artikkelen utelukkende benyttet tall etter gammel definisjon.

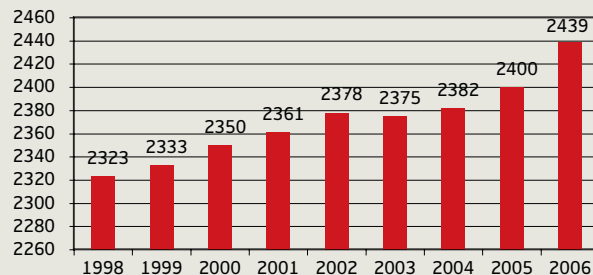
² Se www.ssb.no for utfyllende informasjon.

HOVEDTALL FOR UTVIKLINGEN I ARBEIDSSTYRKEN 1998–2006

Arbeidsstyrken reagerer tregt på konjunktur- endringer

Siden 1998 har arbeidsstyrken økt med 116.000 personer, se figur 1. Norge har vært inne i en oppgangskonjunktur siden 2. kvartal 2003. Fra 2003 til 2006 økte arbeidsstyrken med 64.000 personer. Det meste av denne veksten kom fra 2005 til 2006. Det tok tid før oppgangskonjunktoren gav seg utslag i en markant økning i sysselsettingen

Figur 1:
**Utviklingen i arbeidsstyrken fra 1998–2006.
Årsgjennomsnitt. 1000 personer.**

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅS ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSER.

og nedgang i arbeidsledigheten. Dette skyldes blant annet følgende forhold:

1. Etter en nedgangskonjunktur har bedriftene ledig kapasitet. Økt etterspørsel etter varer og tjenester kan dermed dekkes gjennom økt produktivitet blant de ansatte. En del ansatte vil også ha mulighet for å øke arbeidstiden.
2. I 2004 var det nedgang i sykefraværet. Arbeidskraftsressurser ble dermed frigjort slik at behovet for nyansettelser ble redusert.
3. I begynnelsen av oppgangskonjunktoren var veksten i offentlig sektor moderat. Offentlig sektor er arbeidsintensiv og derfor viktig for den totale utviklingen i sysselsettingen.

Yrkesdeltakelsen øker igjen

Andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som deltar i yrkeslivet har i perioden 1998–2006 sett under ett avtatt fra 73,3 prosent til 72,8 prosent. Det var en økning blant kvinner og en nedgang blant menn. Nedgangen i den totale yrkesdeltakelsen gjenspeiles delvis i at det ved utgangen av desember 2006 var i alt 438.600 personer i yrkesaktiv alder som mottok helserelatert ytelse utenom dagpenger³. Disse utgjorde 14,3 prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder (16–66 år). I 1998 var de tilsvarende tallene henholdsvis 322.600 personer og 11,1 prosent av den yrkesaktive delen av befolkningen

Den totale yrkesdeltakelsen falt fra toppnoteringen 73,5 prosent i 2002 til 72,4 prosent i 2005. I 2006 var det igjen økning i yrkesdeltakelsen til 72,8 prosent⁴. Veksten i arbeidsstyrken viste i følge sesongjusterte tall fra Statis-

³ Det vil si rehabiliteringspenger, attføringspenger, tidsbegrenset uførestønad eller varig uførepensjon.

⁴ I 2006 var det en omlegging av AKU som påvirket flere størrelser. I denne artikkelen presenterer vi utelukkende tall etter gammel definisjon slik at statistikken blir sammenlignbar.

tisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser tegn til utflatning tidlig i 2006. Det kan nå se ut som om veksten har tatt seg opp igjen, og er sterkere enn det demografiske endringer skulle tilsi. Det ser dermed ut til at veksten i yrkesdeltakelsen fortsetter i 2007.

Foreløpig kort periode med vekst i sysselsetting og yrkesdeltakelse

Figur 2 viser yrkesdeltakelsen innenfor de ulike aldersgruppene i 2006. For både kvinner og menn er yrkesdeltakelsen høyest blant personer i alderen 25–54 år. Figuren illustrerer at selve alderssammensetningen blant personer i alderen 16–74 år har betydning for den totale yrkesdeltakelsen. En stor andel av befolkningen i aldersgrupper med høy yrkesdeltakelse trekker i retning av høy total yrkesdeltakelse.

Figur 3–5 viser utviklingen i yrkesdeltakelsen totalt sett og for menn og kvinner i perioden 1998–2006. I tillegg viser vi hvordan utviklingen i yrkesdeltakelsen hadde vært dersom vi korrigerer for endringer i alderssammensetningen mellom 1998 og 2006.

For å illustrere dette vil vi forklare figur 3 nærmere. Fra 1998 til 2001 økte den totale yrkesdeltakelsen noe. Imidlertid tilsa endringer i alders- og kjønnsammensetningen at yrkesdeltakelsen skulle øke. Når vi kontrollerer for dette, ser vi at det var en reell nedgang i yrkesdeltakelsen i denne perioden. Figuren viser videre at yrkesdeltakelsen i 2006 totalt sett var om lag 0,4 prosentpoeng lavere enn i 1998, når vi tar hensyn til endringer i befolkningen.

I 1998 hadde oppgangskonjunkturen som startet i 1992/1993 vart i 5 år. Allerede fra 1994 var det en sterk vekst i sysselsetting og yrkesdeltakelse. I denne oppgangskonjunkturen er det først i 2006 vi ser en tilsvarende vekst i yrkesdeltakelse og sysselsetting, og mot slutten av 2006 er veksten i sysselsettingen sågar sterkere enn i for-

rige oppgangskonjunktur. I forrige oppgangskonjunktur var trolig potensialet for vekst i yrkesdeltakelsen større etter den dype nedgangskonjunkturen som varte fram til 1992/1993.

Kvinner yrkesdeltakelse kan øke

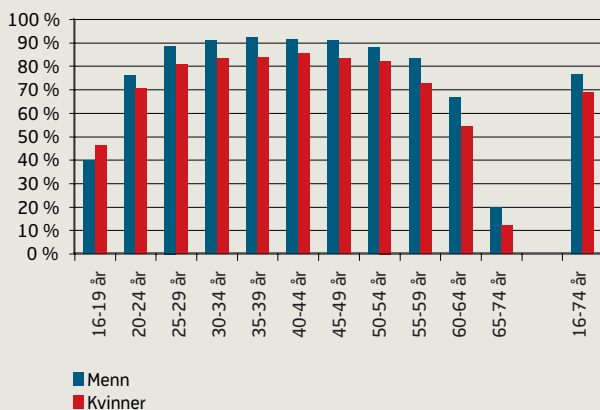
Figur 4 viser videre at yrkesdeltakelsen blant kvinner nådde en foreløpig topp i 2002. Blant kvinner er det trolig en underliggende trendmessig vekst som følge av at flere i de eldste aldersgruppene etter hvert vil ha sterk tilknytning til arbeidsmarkedet. Kvinner tok del i denne oppgangskonjunkturen på et relativt sent tidspunkt blant annet som følge av at veksten i offentlig sektor lenge var moderat. Dersom oppgangskonjunkturen fortsetter, tilsier også dette at det fortsatt er et potensiale for økt yrkesdeltakelse blant kvinner. Tar vi hensyn til endringer i befolkningsammensetningen, var yrkesdeltakelsen blant kvinner i 2006 omtrent som i 2002, men både konjunktur- og trend-/kohorteffekter tilsier at yrkesdeltakelsen for kvinner bør kunne øke.

Lavere yrkesdeltakelse blant menn i 2006 enn i 1998

Figur 5 viser at yrkesdeltakelsen blant menn har gått ned med om lag to prosentpoeng fra 78,4 i 1998 til 76,4 prosentpoeng i 2006. Endringer i alderssammensetningen tilsier kun en nedgang på om lag 0,4 prosentpoeng. Dette innebærer at det også blant menn bør være et betydelig potensiale for vekst i yrkesaktiviteten. Blant menn har det dermed vært en nedgang i yrkesdeltakelsen på om lag 1,6 prosentpoeng utover det demografiske endringer skulle tilsi. Dette tilsvarer vel 25.000 personer.

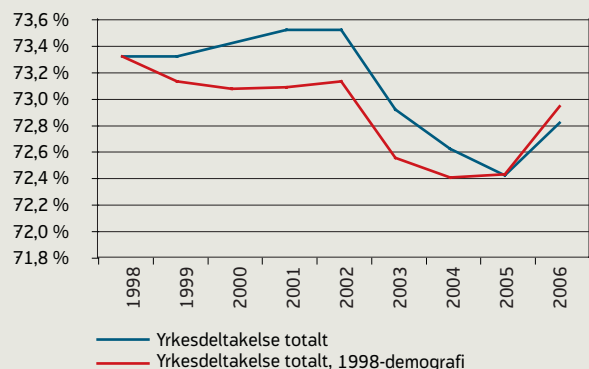
Uten økning i de alders- og kjønns spesifikke yrkesfrekvensene vil den totale yrkesdeltakelsen kunne avta med om lag 1 prosentpoeng i løpet av de nærmeste tre årene som

Figur 2:
Yrkesdeltakelsen blant kvinner og menn i 2006.
Fordelt på aldersgrupper.

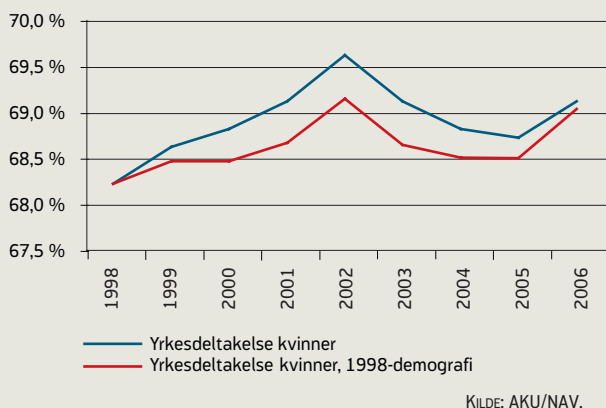
KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅS ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSER.

Figur 3:
Utviklingen i yrkesfrekvensen for alderen 16–74 år. I alt. Faktisk utvikling og utvikling dersom vi korrigerer for endringer i alderssammensetningen. Årsgjennomsnitt 1998–2006.

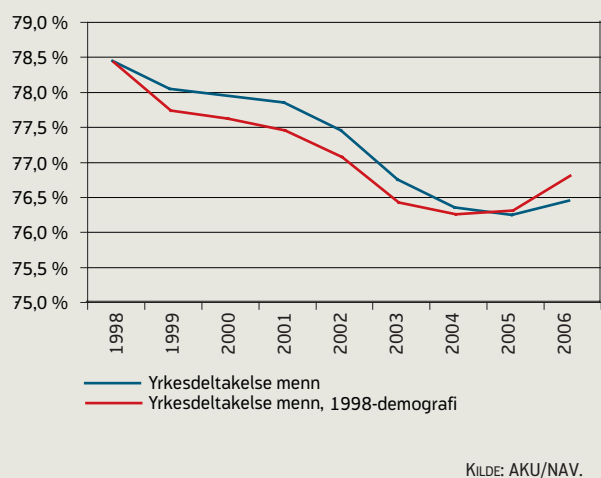

KILDE: AKU/NAV.

Figur 4:
Utviklingen i yrkesfrekvensen for alderen 16-74 år. Kvinner. Faktisk utvikling og utvikling dersom vi korrigerer for endringer i alderssammensetningen. Årsgjennomsnitt 1998-2006.

Figur 5:
Utviklingen i yrkesfrekvensen for alderen 16-74 år. Menn. Faktisk utvikling og utvikling dersom vi korrigerer for endringer i alderssammensetningen. Årsgjennomsnitt 1998-2006.

følge av endringer i alderssammensetningen. Fortsatt vil imidlertid antall personer i arbeidsstyrken kunne øke.

ALDERSSPESIFIKKE ENDRINGER I YRKESDELTAKESEN

Vi har sett at yrkesdeltakelsen blant menn har gått betydelig ned i perioden 1998-2006, mens yrkesdeltakelsen blant kvinner sett under ett har gått opp i den samme perioden. I det følgende vil vi se litt nærmere på hvilke aldersgrupper som har vært drivkrefter i denne utviklingen.

Økt yrkesdeltakelse blant både menn og kvinner over 60 år

Figur 6 viser at det har vært en betydelig vekst i yrkesdeltakelsen blant både menn og kvinner over 55 år fra 1998-2006, totalt sett. Ser vi nærmere på enkeltaldersgrupper over 55 år, finner vi at det har vært en økning i yrkesdeltakelsen blant både menn og kvinner over 60 år. Økningen blant menn kan skyldes at dagens eldre har et høyere utdanningsnivå og mindre krevende fysisk arbeid enn tidligere. Dersom dette er forklaringen, er dette en utvikling som vil kunne fortsette i årene som kommer. I så tilfelle vil ikke den totale yrkesdeltakelsen gå like mye ned som økningen i befolkningen i denne aldersgruppen framover skulle tilsi.

Blant kvinner er det i tillegg også økning i yrkesdeltakelsen blant personer i alderen 50-54 år. Økt yrkesdeltakelse blant eldre kvinner er i tråd med det som forventes. Kvinner hadde tidligere en langt lavere yrkesdeltakelse enn menn. Etter hvert som kvinner med høyere yrkesdeltakelse når høyere alder, vil yrkesdeltakelsen blant eldre kvinner øke.

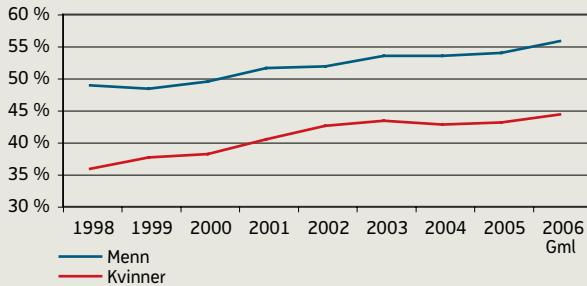
En annen forklaring kan være at det er en mer gunstig alderssammensetning internt i de eldste aldersgruppene. I presentasjonen av arbeidskraftundersøkelsene for 4. kvartal 2006 skriver imidlertid Statistisk sentralbyrå følgende om aldersgruppen 55-74 år og utviklingen fra 4. kvartal 2005 til 4. kvartal 2006: «Yrkesaktiviteten blant de eldste arbeidstakerne har økt med 2,6 prosentpoeng, og en må tilbake til 1970-tallet for å finne tilsvarende høy andel yrkesaktive (49,4 prosent). Også her spiller endret alderssammensetning en rolle. Det blir flere av de «unge eldre» (gruppen 55-64 år), og denne aldersgruppen har høyere yrkesaktivitet enn de aller eldste (gruppen 65-74 år). Imidlertid ser det også ut til at yrkesaktiviteten også øker innen ettårige aldersklasser, slik at det ikke bare er endret alderssammensetning som ligger bak oppgangen i yrkesaktivitet blant eldre.»

I hvilken grad kan vi se at økt yrkesdeltakelse blant eldre kvinner og menn reflekteres i statistikk over personer som mottar stønader gjennom NAV? Blant menn har andelen med uføreytelser over 60 år gått ned i perioden 1998-2006. Det har derimot vært en økning i andelen personer med avtalefestet pensjon, men dette er ikke nok til å oppveie nedgangen i antall personer som mottar uføreytelser.

I perioden sett under ett har det vært nesten en fordobling i antall personer med gradert (delvis) avtalefestet pensjon, fra 3.500 i 1998 til 6.600 i 2006. Både veksten og antall med gradert avtalefestet pensjon er omtrent likelig fordelt på kvinner og menn. Denne veksten kan bare forklare noe av veksten i yrkesdeltakelsen blant eldre menn.

Blant kvinner har det vært en økning i antall uføre i alle aldersgrupper, også blant de eldste. Blant kvinner er det en særlig stor andel uføre som har jobbet innenfor helse- og omsorgssektoren. I årene som kommer vil trolig en stadig

Figur 6:
Andelen av befolkningen i alderen 55-74 år som er i arbeid. Årsgjennomsnitt 1998-2006. Menn og kvinner.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅS ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSER.

større andel av de sysselsatte jobbe innenfor denne sektoren blant annet som følge av aldringen i befolkningen. Dette er et forhold som isolert sett vil motvirke en vekst i yrkesdeltakelsen blant eldre kvinner. Innenfor denne sektoren vil det derfor være spesielt viktig å se på forhold som kan bidra til at arbeidstakerne både ønsker og er i stand til å fortsette i arbeid lenger enn i dag.

Permanent lavere yrkesdeltakelse blant yngre menn?

Blant menn i aldersgrupper under 60 år har det vært en nedgang i yrkesdeltakelsen fra 1998-2006. Nedgangen har vært særlig stor blant personer under 25 år. En forklaring kan være at et generelt høyere inntektsnivå gjør det mulig for flere menn å ha kortvarige avbrudd fra arbeidslivet. Det kan også være slik at en enda høyere tilgang på arbeidskraft fra utlandet til industri og bygg og anlegg i denne høykonjunkturen sammenlignet med 1998 har gjort det vanskeligere for ufaglærte menn å få innpass på arbeidsmarkedet. Det har vært noe vekst i andel uføre blant de yngste samtidig som en noe større andel har utdanning som hovedsakelig virksomhet i følge AKU.

Norges Banks anslag for produksjonsgapet⁵ indikerer at høykonjunkturen ikke hadde nådd det samme nivået i 2006 som i 1998. Dette kan være et argument for at yrkesdeltakelsen blant menn vil kunne nå nivået fra 1998 dersom oppgangskonjunkturen i Norge fortsetter. Imidlertid viser beregninger fra Statistisk sentralbyrå, blant annet basert på mer oppdaterte Nasjonalregnskapstall, at kapasitetsutnyttelsen nå kan være omtrent like høy som i 1998/1999.

Blant kvinner under 20 år har det vært nedgang i yrkesdeltakelsen i perioden 1998-2006. I øvrige aldersgrupper under 50 år har det vært mindre endringer i yrkesdeltakelsen blant kvinner.

For alle aldersgrupper under 60 år har det vært en økning i antall uføre blant både kvinner og menn. Nedbemanning og omstillinger kan medføre at medarbeidere blir syke og etter hvert uføre. Flere uføre vil i tilfellet ha sammenheng med at mange i alderen 30-60 år opplevde lavkonjunkturen i begynnelsen av 1990-årene. Som en ettervirkning av denne lavkonjunkturen kan det tenkes at flere fikk problemer med å etablere et fast forhold til arbeidsmarkedet og at mange av disse etter hvert også fikk helsemessige problemer. Andre forklaringer knyttet til utviklingen i arbeidslivet og samfunnet generelt kan også tenkes, uten at vi diskuterer dette nærmere i denne artikkelen.

En økende andel uføre i de yngste aldersgruppene kan sette i gang en akkumulerende økning i andelen uføretrygdede i de noe eldre aldersgruppene, noe som er en klar risiko med hensyn til mulighetene for å opprettholde en høy yrkesaktivitet i fremtiden.

HVA MED UTVIKLINGEN I ARBEIDSTIDEN?

I denne artikkelen konsentrerer vi oss i første rekke om å studere utviklingen i antall som deltar aktivt i yrkeslivet. Det er et viktig mål for hvor mange i yrkesaktiv alder som vil eller kan delta i inntektsbringende samfunnsaktivitet. Vi har hittil ikke sett på utviklingen i arbeidstid blant de sysselsatte. Det er et mer presist mål på hvor mye arbeidskraftsressurser som brukes i produksjon av varer og tjenester. I dette avsnittet vil vi se litt på hvordan utviklingen i faktisk arbeidstid har vært for kvinner og menn i perioden 1998-2006.

Det siste året falt gjennomsnittlig arbeidstid med 0,3 timer per uke for både kvinner og menn i følge AKU. Det reflekterer at en stor andel av veksten i sysselsettingen i samme periode kom blant deltidssysselsatte. I 2006 var gjennomsnittlig arbeidstid 38,0 timer for menn og 30,5 timer for kvinner. Sammenlignet med 1998 har gjennomsnittlig arbeidstid økt med 0,1 timer for kvinner og gått ned med 1,5 timer per uke for menn. Gjennomsnittlig arbeidstid er arbeidstid i referanseuken blant personer som faktisk har arbeidstid i den uken. Utvidelsen av antall feriedager fra 21 til 25 dager for flere tariffområder i løpet av perioden kan ha medført at flere har spredte feriedager i undersøkelsesuken, noe som kan trekke ned gjennomsnittlig arbeidstid noe.

Alderssammensetningen er en annen faktor som kan ha bidratt til endringer i faktisk arbeidstid. Andelen av de sysselsatte som jobber deltid er høyest blant unge under 25 år. Den er også høyere blant de eldste som er sysselsatt. I perioden 1998-2006 har andelen av befolkningen i alderen 16-74 år som er over 55 år økt fra 23 til 27 prosent. Dette er en faktor som trolig har medvirket til at den gjennomsnittlige arbeidstiden blant menn har gått ned. I årene som kommer vil andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som er over 55 år fortsette å øke, noe som da vil trekke i retning av at den gjennomsnittlige arbeidstiden blant de sysselsatte vil gå ned.

⁵ Produksjonsgapet sier noe om hvor høy produksjonen er i forhold til en nøytral konjunktursituasjon. Dette er kun et anslag basert på ulike kilder, og anslaget trenger ikke nødvendigvis gi et 100 prosent korrekt bilde av situasjonen.

Hva betyr alders- og kjønnsammensetningen for sykefraværet?

AV LINDA HAUGE OG INGER CATHRINE KANN

SAMMENDRAG

Alders- og kjønnsammensetningen blant de som er sysselsatte endres over tid. Siden sykefraværet er høyest for kvinner og øker med alderen, vil dette påvirke det samlede sykefraværet.

Det vil bli til dels store endringer i befolkningssammensetningen og yrkesaktiviteten i årene framover. Allikevel finner vi at disse demografiske endringene betyr relativt lite for samlet sykefravær fordi utviklingen i ulike aldersgrupper trekker i forskjellige retninger. Andelen sysselsatte i aldersgruppen 30 til 39 år går ned. Da kvinner i denne aldersgruppen har høyt fravær, bidrar dette til å trekke sykefraværet ned. Samtidig vil det bli flere sysselsatte i aldersgruppen over 60 år. Denne aldersgruppen har høyere sykefravær enn gjennomsnittet og dette vil derfor bidra til å øke sykefraværet.

Vi finner også at sykefraværet for personer i alderen 60 til 63 år er redusert kraftig fra 2002 til 2005 til tross for at en mindre andel av befolkningen i disse aldersgruppene er pensjonert. Dette kan skyldes bedre helse og høyere utdanningsnivå.

INNLEDNING

Sykefraværet øker med alderen og er høyest for kvinner i alle aldersgrupper. Endringer i befolkningssammensetningen vil derfor kunne endre nivået på sykefraværet selv om alt annet er uforandret. Flere kvinner og flere eldre sysselsatte vil isolert sett øke sykefraværet. Endringer i alders- og kjønnsfordelingen blant sysselsatte skyldes dels at yrkesaktiviteten endres, og dels at alderssammensetningen i befolkningen endres. Vi vil i artikkelen anslå hvor mye forventede endringer i befolkningssammenset-

ningen vil bety for sykefraværsutviklingen de nærmeste årene, og hva slike endringer har betydd for perioden 2002–2005. Vi vil også anslå hvordan yrkesaktiviteten i ulike aldersgrupper kan tenkes å bli ut fra visse forutsetninger.

SYKEFRAVÆRET VARIERER MED ALDER OG KJØNN

Vi ser av figur 1 at kvinner har høyere sykefravær enn menn, og at sykefraværet er høyest i de eldste aldersgrup-

Data og metode: Som grunnlag for beregningene har vi benyttet tall for avtalte årsverk og sykefraværsprosent for hvert alderstrinn 16–66 år for 2005 (ettårsaldersgrupper). Vi har definert et uttrykk for yrkesaktiviteten ved å beregne avtalte årsverk per aldersgruppe (avtalte årsverk / antall i befolkningen på hvert alderstrinn = avtalte årsverk per aldersgruppe). Denne størrelsen antar vi vil være konstant på 2005-nivå i årene 2006–2010. Vi har benyttet Statistisk sentralbyrås (SSBs) befolkningsframskriving, middelalternativet. Sykefraværsraten antar vi vil være lik sykefraværsprosenten i 2005.

Under forutsetningen om konstant nivå på yrkesaktivitet og sykefraværsrate, har vi beregnet hvor mye endringene i befolkningssammensetningen vil bety for utviklingen i sykefraværet. Avtalte årsverk beregnes ut fra data fra arbeidsgiver/arbeidstakerregisteret. Avtalt arbeidstid registreres på individnivå og justeres for stillingsandel og ferie. Når vi bruker avtalte årsverk, får vi et realmåltall på hvor mye hver enkelt arbeider. En fordel med å bruke avtalte årsverk er at vi

får tatt hensyn til at noen aldersgrupper arbeider få dagsverk selv om det er mange sysselsatte i aldersgruppen. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) gir tall for hvor mange personer som jobber. Informasjon på individnivå av denne typen gjør at nyanser i yrkesaktiviteten mellom forskjellige grupper vil komme tydeligere fram.

Vi skal gi noen eksempler på slike nyanser nedenfor. Å bruke avtalte dagsverk gir også muligheter til å utnytte informasjon om arbeidsmengden i forskjellige sektorer og næringsgrupper. Ulempen er imidlertid at selvstendig næringsdrivende ikke er med i beregningen av avtalte dagsverk. Siden antall arbeidstimer varierer mer etter alder enn andelen som er selvstendig næringsdrivende, har vi allikevel valgt å bruke denne statistikkvariabelen i beregningene.

Vi viser også til artikkelen «Yrkesdeltakelsen lavere enn i 1998» i denne rapporten hvor Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) blir benyttet som datakilde.

pene. Figuren viser også at sykefraværsprosenten har gått ned i alle aldersgrupper fra 2002 til 2005.

Sterkest nedgang i sykefraværet fra 2002 til 2005 finner vi for de mellom 60 og 63 år. Sykefraværet blant de som var 62 år i 2005 er altså langt lavere enn for de som var 62 år i 2002 til tross for at en mindre andel¹ av 62-åringene var pensjonert i 2005 sammenlignet med 2002. Sykefraværet for 62-åringene er for eksempel redusert med 2,6 prosentpoeng for menn, og 3,1 prosentpoeng for kvinner i denne perioden. Samtidig var andelen som er pensjonert 47 prosent i 2002, og 45 prosent i 2005.

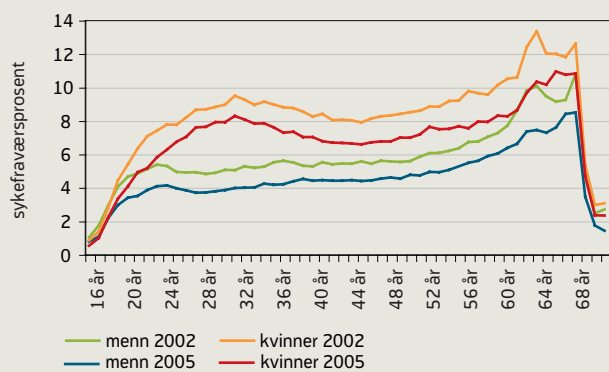
Årsaken til dette kan ligge i at de som ble født under krigens tidlige fase hadde dårligere kosthold og/eller vanskeligere oppvekst enn de som ble født noe senere, og at dette har gitt seg utslag i dårligere helse. De som ble født i 1942 og tidligere ser ut til å forsvinne ut av arbeidsstyrken i større grad når de fyller 62 enn alderskullene senere.

Årsakene til kjønnsforskjellene i sykefravær kan være mange. Viktige faktorer ser ut til å være ulikheter i inntekt, fleksibilitet i arbeidstid, kjennetegn ved arbeidskontraktene og sosioøkonomiske forskjeller. Mange typiske kvinneyrker har ubekvem arbeidstid, liten innflytelse på egen arbeidssituasjon, fysisk tungt arbeid, lavere inntekt enn mannlige kollegaer og relativt få karrieremuligheter. Det er for eksempel ikke uvanlig at det i kvinnedominerte yrker er de mannlige kollegene som ender opp som avdelingsledere med større ansvar og større påvirkningsmuligheter.

Det kan også være slik at kvinner i større grad har mer belastende jobber, at kvinner er mer belastet med omsorgsoppgaver i familien eller at kvinner er mindre opptatt av jobb og karriere og dermed er mer innstilt på å være borte under sykdom. (Mastekaasa og Dale Olsen, 1988), (Dyrstad og Ose, 2005).

¹ Se figur 5.

Figur 1:
Sykefraværsprosenten etter alder og kjønn, 2002 og 2005.

KILDE: NAV

Dobbeltarbeidshypotesen knyttet til kvinners innsats både i arbeidslivet og hjemme er det uenighet om, og det er i mindre grad funnet forskningsmessig belegg for denne hypotesen (Dyrstad og Ose, 2005).

For kvinner er sykefraværet høyt i aldersgruppen 21–39 år. En del av kjønnsforskjellen i denne aldersgruppen kan forklares med sykefravær i forbindelse med svangerskap. I de eldre aldersgruppene må det være andre forhold som bidrar til forskjellene.

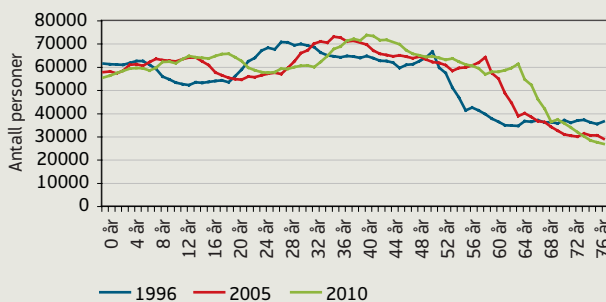
ALDERSSAMMENSETNING I BEFOLKNINGEN

Figur 2 viser alderssammensetningen i befolkningen i 1996, 2005 og 2010. De lave fødselskullene på 1980-tallet er mellom 20 og 30 år i 2010. Dette vil redusere antall sysselsatte i denne aldersgruppen. De store etterkrigskullene gjør at aldersgruppen 60–64 år vil være betydelig større i årene framover enn i dag. Selv om yrkesaktiviteten blant sekstiåringene er lavere enn i de yngre aldersgruppene, er det er blant sekstiåringene vi får sterkest vekst i antall sysselsatte i kommende femårsperiode fordi antall personer i disse aldersgruppene vil øke så mye.

Yrkesaktivitet

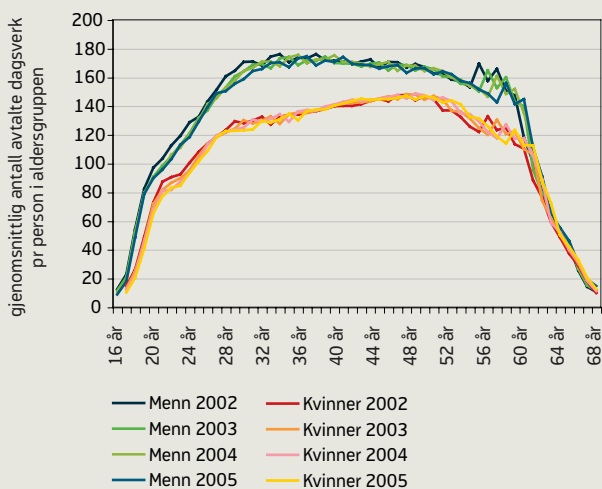
Figur 3 viser årsverk pr arbeidstaker på hvert enkelt årstrinn i aldersgruppene 16–69 år og for perioden 2002–2005. Yrkesaktiviteten i en kohort ser ut til å holde seg. Et årskull som har høy yrkesaktivitet fortsetter å ha høy yrkesaktivitet etter hvert som de blir eldre. Årsaker til dette kan være helse, samt arbeidsmarkedssituasjonen da disse skulle inn på arbeidsmarkedet for første gang. Dette kan være verdifull informasjon i framskrivninger. I våre framskrivninger har vi imidlertid antatt stabil yrkesaktivitet i faste aldersgrupper. Forhold som forventes å endre yrkesdeltagelsen er ikke tatt hensyn til. Bl.a har kvinner en trend med økning i yrkesaktiviteten og yrkesaktiviteten forventes å bli høyere blant eldre pga bedre helse og

Figur 2:
Befolkning etter alder, faktisk, og SSBs framskriving, middelalternativet

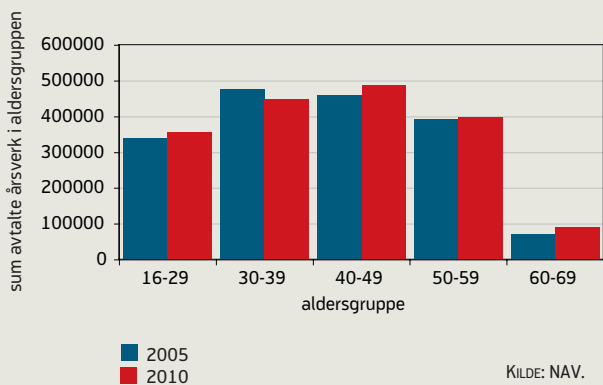
KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ.

Figur 3:
Gjennomsnittlig antall avtalte dagsverk per person i aldersgruppen. 2002–2005.

KILDE: NAV.

Figur 4:
Avtalte årsverk 2005 og 2010, framskrevet med samme yrkesaktivitet som i 2005.

KILDE: NAV.

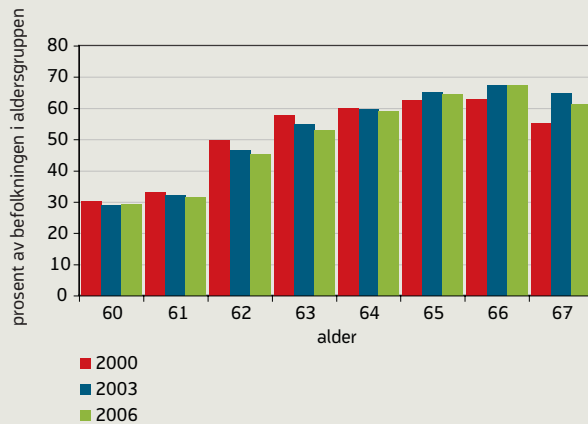
utdanningsnivå. Vi ser også at yrkesaktiviteten er ekstra høy blant de som er født i 1946.

Mens kvinner øker sin yrkesaktivitet målt i antall avtalte dagsverk med økende alder (opp til ca 52 år), er tendensen motsatt for menn. De arbeider mye som unge, og mindre med årene.

UTVIKLING I YRKESAKTIVITETEN 2006–2010

Våre beregninger viser at selv med stabil yrkesaktivitet vil avtalte årsverk i hver aldersgruppe endre seg relativt mye, se figur 4. Endringen er da kun en følge av endringer i befolkningssammensetningen. Vi ser at vi får en vekst i

Figur 5:
Uførepensjonister og AFP-pensjonister i sum i prosent av befolkningen i aldersgruppen.

KILDE: NAV.

avtalte årsverk i aldersgruppen over 60 dersom yrkesandelene holder seg omtrent på 2005 nivå, mens avtalte årsverk i aldersgruppen 30–34 år vil bli betydelig mindre. Denne utviklingen vil påvirke sykefraværet i ulike retninger, noe vi skal se litt senere.

Konjunktursituasjonen trekker i retning av økt yrkesaktivitet de neste par årene. Høyere utdanningsnivå i de eldre aldersgruppene, vil isolert sett føre til høyere forventet pensjoneringsalder. I tillegg har vi en trend der kvinner i økende grad deltar i yrkeslivet, noe som trekker i samme retning.

I motsatt retning trekker andelen uføre og alderspensjonister som i de fleste aldersgrupper er stigende. For aldersgruppen 60–65 år er imidlertid dette ikke tilfelle, se figur 5. Dette kan ha med å gjøre at helsen til de som nå er over 60 er bedre enn for de som var over 60 i årene 2001 til 2006.

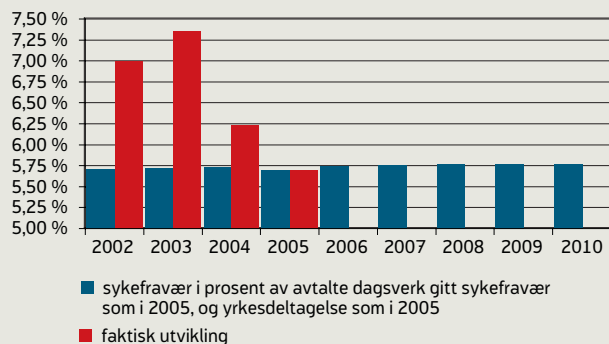
I beregningene av endringer i yrkesaktivitet og sykefravær fra 2005 til 2010, har vi holdt ratene konstant over tid.

DEMOGRAFISKE ENDRINGER HAR LITEN EFFEKT PÅ SYKEFRAVÆRET

De demografiske endringene betyr relativt lite for sykefraværet. For perioden 2002–2005 har endringer i befolkningssammensetningen isolert sett bidratt til å øke sykefraværet. Men effekten er ikke så stor. Vi har hatt en faktisk reduksjon i sykefraværet på 17,9 prosent fra 2002 til 2005. Når man tar hensyn til endringene i alderssammensetningen finner man at reduksjonen ville ha vært på 18,5 prosent.

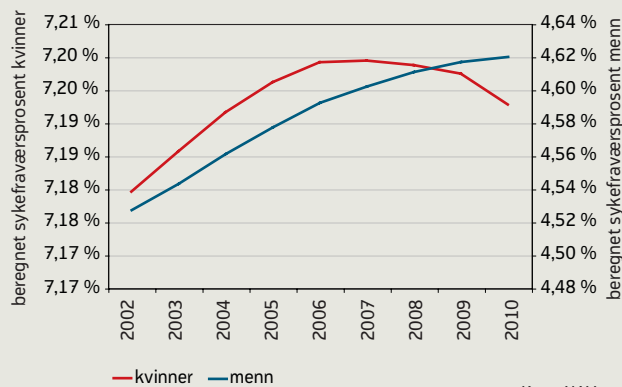
Vi ser fra figur 6 at vi må forvente en liten økning i sykefraværet fra 2005 til 2006. Hvordan effekten av endret alderssammensetning faktisk virker kan vi kun

Figur 6:
Faktisk sykefravær, og beregnet sykefravær med yrkesdeltagelse er som i 2005 og sykefraværsrate som i 2005.

KILDE: NAV.

Figur 7:
Beregnet sykefraværsprosent for menn og kvinner 2002–2010.

KILDE: NAV.

beregne i etterkant når vi vet hvordan yrkesaktiviteten faktisk utvikler seg.

Hvordan sykefraværet for menn og kvinner påvirkes ulikt av de demografiske endringene vises i figur 7. Etter 2006 vil demografien ha en gunstig påvirkning på sykefraværet for kvinner ut fra våre forutsetninger, mens det vil bidra til å øke fraværet for menn. Årsaken til den at sykefraværet går ned for kvinner er som tidligere nevnt at aldersgruppen 30–39 år blir mindre. Siden dette er en aldersgruppe med høyt sykefravær blant kvinner, bidrar det til lavere fravær. Menn får en økning i årene framover pga at det blir flere eldre arbeidstakere.

Referanser:

- Dyrstad M. og Ose S. (2005): «Sykefravær», *Det nye arbeidsmarkedet – kunnskapsstatus og problemstillinger*, Norges forskningsråd 2005.
- Mastekaasa, A og Dale-Olsen H (1998): *Kjønnsforskjeller i sykefravær*. ISF 1998:9

Flere yrkeshemmede kommer i jobb

AV TORMOD REIERSEN OG TORBJØRN ÅRETHUN

SAMMENDRAG

Det var en sterk økning i antall yrkeshemmede fra 1999 til 2005. Økningen hadde i stor grad sammenheng med innskjerping av kravet om at attføring skal forsøkes før uføretrygd innvilges, i tillegg til utviklingstrekk ved arbeidsmarkedet. Det var en liten nedgang i antall yrkeshemmede fra 2005 til 2006. I gjennomsnitt var det nesten 90.000 yrkeshemmede i 2006, det vil si mer enn 60 prosent flere enn i 1995.

Den store økningen i antall yrkeshemmede de senere årene har ført til at det nå er sterk vekst i antall personer som er tilbake i jobb. I perioden 2002 til 2006 var det nesten en fordobling i antall personer som fikk jobb etter endt attføring, en økning fra vel 11.000 til 20.000.

Andelen yrkeshemmede som fikk jobb etter at de sluttet å melde seg hos NAV var 45 prosent både i 2002 og 2006. Økt etterspørsel etter arbeidskraft har bidratt til at denne andelen er noe høyere enn i årene 2003–2005.

INNLEDNING

Høy etterspørsel etter arbeidskraft i de fleste sektorer gir nå bedre jobbmuligheter for personer i randsonen av arbeidsmarkedet. Et viktig virkemiddel for å øke yrkesaktiviteten i befolkningen er yrkesrettet attføring for yrkeshemmede arbeidssøkere. De siste 8 årene sett under ett har det vært en økning i antall registrerte yrkeshemmede fra 57.400 i gjennomsnitt i 1999 til 89.500 personer i gjennomsnitt i 2006. Denne økningen skyldes i hovedsak regelverksendringer på sykepenge-, rehabiliteringspenge- og uføreområdet. Regelverksendringene har til hensikt å få flere over på yrkesrettet attføring slik at veien frem til jobb blir kortere.

Antall yrkeshemmede går ned

Både endringer i konjunktorene og regelverksendringer kan ha påvirket antall yrkeshemmede som går til jobb etter avsluttet attføring. Vi vil i denne artikkelen gjøre vurderinger av overgangen til jobb blant tidligere yrkeshemmede.

Figur 1 viser at antall yrkeshemmede nådde toppen i 1. halvår 2005. Siden den gangen har det vært noe nedgang i tallet på yrkeshemmede. I første del av artikkelen skal vi se i hvilken grad utviklingen i tilgangen og avgangen av yrkeshemmede har påvirket beholdningen av antall yrkeshemmede.

UTVIKLINGEN I TILGANGEN OG AVGANGEN AV YRKESHEMMEDE

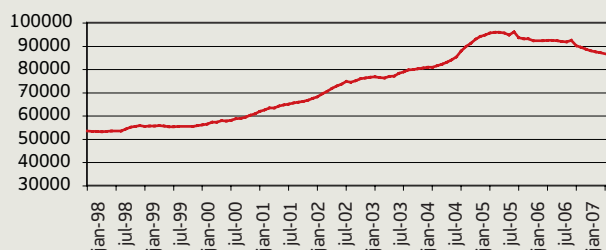
Utviklingen i tilgang og avgang av yrkeshemmede er avgjørende for hvor mange yrkeshemmede som er registrert ved NAV. Figur 2 viser at både tilgangen og avgangen av yrkeshemmede økte betydelig i perioden 2002 til 2005. Den kraftige veksten i antall yrkeshemmede i den perioden skyldes imidlertid at tilgangen økte sterkere enn avgangen, og at tilgangen i hele perioden lå betydelig over avgangen av yrkeshemmede.

Tilgangen av yrkeshemmede avtar, avgangen øker

Fra og med 2. halvår 2005 falt tilgangen av yrkeshemmede relativt mye, slik at tilgangen i løpet av kort tid ble lavere enn avgangen av yrkeshemmede. Fortsatt er det tendenser til at avgangen av yrkeshemmede øker svakt, mens tilgangen avtar svakt. Dette innebærer at nedgangen i beholdningen av yrkeshemmede forsterker seg.

I 2006 var tilgangen av yrkeshemmede 45.000, en nedgang på 2.300 fra året før. De første 10 månedene av 2006

Figur 1:
Utviklingen i antall yrkeshemmede i perioden januar 1998-januar 2007. Sesongjusterte tall¹.

¹ Figuren er også justert for at en omlegging av de administrative og tekniske rutinene i forbindelse med registrering av yrkeshemmede i NAVs saksbehandlingssystem isolert sett gav om lag 3.000 færre yrkeshemmede fra mars 2005 til juli 2005.

KILDE: NAV.

økte avgangen av yrkeshemmede med 1.800 personer sammenlignet med tilsvarende periode året før.

Avgangen av yrkeshemmede vil i stor grad være påvirket av tilgangen av yrkeshemmede på tidligere tidspunkt. Utviklingen i tilgangen og avgangen av yrkeshemmede de siste par årene har trolig sammenheng med følgende forhold:

- I perioden 1999–2004 var det flere innskjerpinger av kravet om at attføring skal forsøkes før uføretrygd innvilges. I 2004 fikk trygdeetaten en lovfestet plikt til å vurdere yrkesrettet attføring tidlig i sykmeldingsperioden for sykmeldte som ikke kan gå tilbake til arbeid. Det ble også innført strengere krav til vurdering av yrkesrettet attføring for personer som mottok rehabiliteringspenger, samtidig som de medisinske kravene til å kunne få forlenget perioden på rehabilitering utover ett år ble skjerpet. Fra 1. juli 2004 tok daværende Aetat over ansvaret for saksbehandling av det medisinske inngangsvilkåret for attføring, noe som innebar at man ble registrert som yrkeshemmet tidligere i attføringsløpet. Alle disse endringer gav vekst i tilgangen av yrkeshemmede. Endringene gir også et varig høyere nivå på tilgangen av yrkeshemmede, men det var en sterk midlertidig effekt i 2004, slik at dette kan ha bidratt til at tilgangen av yrkeshemmede fra og med 2005 igjen har

gått noe ned. I løpet av 2006 og hittil i 2007 har mange av de som kom som en ekstraordinær tilgang i 2004 avsluttet yrkesrettet attføring slik at dette bidrar til økt avgang nå

- Som følge av det reduserte sykefraværet i deler av både 2004 og 2005, ble tilgangen av tidligere sykmeldte og tidligere rehabiliteringspengemottakere til gruppen av yrkeshemmede lavere i 2006 enn i de foregående årene
- Bedringen på arbeidsmarkedet har trolig ført til en lavere tilgang av tidligere ordinære arbeidssøkere til gruppen av yrkeshemmede
- Bedringen på arbeidsmarkedet har medført at det er lettere for yrkeshemmede å få jobb etter avsluttet attføring. Dette kan ha bidratt til å øke avgangen av yrkeshemmede.

Betydning av konjunkturer for tilgang og avgang av yrkeshemmede?

Med de betydelige regelverksendringene de siste årene er det vanskelig å skille konjunktoreffekter fra effekter av regelverksendringene. I det følgende vil vi imidlertid gjøre noen vurderinger knyttet til dette.

Når konjunkturerne er i bedring, tar det noe tid før dette gir seg utslag i økt etterspørsel etter arbeidskraft, blant

Definisjoner, metode og datakilder

Yrkeshemmede er personer som ønsker arbeid, men som på grunn av fysisk, psykisk eller sosial funksjonshemming har vansker med å få ordinært arbeid. Dette er personer som vurderes av NAV med sikte på yrkesrettet attføring. Alle som mottar attføringspenger, blir klassifisert som yrkeshemmede². I tillegg er personer med for eksempel sykepenger, uføretelser, individstøtte eller lønn fra arbeidsgiver som deltar på tiltak under yrkesrettet attføring eller vurderes for slike tiltak, klassifisert som yrkeshemmet.

Tilgang og avgang av yrkeshemmede: Personer som blir registrert som yrkeshemmet og som ikke har vært registrert som yrkeshemmet i løpet av de tre foregående månedene blir definert i tilgang. På tilsvarende måte blir alle tidligere yrkeshemmede som ikke har vært registrert som yrkeshemmet i tre måneder definert som avgang. Definisjonen innebærer at vi ikke har avgangstall for de tre siste månedene.

Både tilgangstallene og avgangstallene har tilfeldige variasjoner og sesongvariasjoner. For å ta hensyn til dette har vi i denne artikkelen laget 12 måneders glidende gjennomsnitt av både tilgangs- og avgangstallene. Dette innebærer for eksempel at tallene for februar 2005 er et gjennomsnitt av tallene fra og med mars 2004 til og med februar 2005. På denne måten får vi visket bort sesongvariasjonene samtidig som vi får frem den trendmessige utviklingen. Metoden innebærer imidlertid at utviklingstrekkene kommer frem med et tidsetterslep.

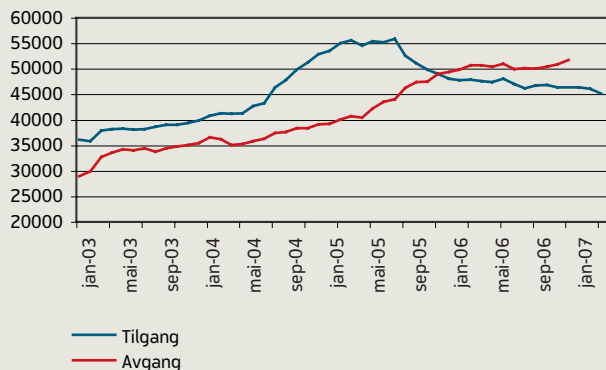
NAV's sluttmeldekort: Alle arbeidssøkere som har stått tilmeldt NAV får tilsendt et sluttmeldekort om lag 9 uker etter at de sluttet å melde seg ved NAV. På dette sluttmeldekortet bes de oppgi hovedaktivitet. Alle personer som har vært yrkeshemmet i løpet av de siste 24 månedene før avgang som arbeidssøker defineres her som yrkeshemmet.

Svaroppslutningen på sluttmeldekortet er om lag 65 prosent. En egen oppfølgingsundersøkelse i regi av Aetat gav indikasjoner på at yrkeshemmede som ikke besvarte sluttmeldekortet hadde lavere overgang til arbeid enn personer som besvarte sluttmeldekortet. Anslagene for både andelen av yrkeshemmede og antall yrkeshemmede som går til jobb blir derfor trolig noe overvurdert, mens andelen til trygd blir undervurdert.

Antall til jobb og trygd: For å estimere antall til jobb i et kalenderår, baserer vi oss på andelen av alle yrkeshemmede som har besvart sluttmeldekortet og oppgir jobb som hovedaktivitet i løpet av et kalenderår. Her bruker vi det tidspunktet svarene er avgitt. Denne andelen multipliseres deretter med antall personer som har gått i avgang i løpet av et kalenderår. Dette innebærer at det ikke er nøyaktig de samme personene som teller med i avgang som har besvart sluttmeldekortet, uten at dette har noen vesentlig innvirkning på resultatene. Videre bruker vi her av systemtekniske årsaker en avgangsdefinisjon basert på 9 uker, ikke tre måneder som når man beregner avgangstall for yrkeshemmede. Avgangstallene for 2006 er estimert på bakgrunn av utviklingen de 10 første månedene av året. Tallene er rundet av til nærmeste hele 100. Vi bruker tilsvarende metode for antall til trygd.

² Med unntak av de som er ferdig med deltakelse i arbeidsmarkedstiltak og står registrert ved NAV i påvente av jobb.

Figur 2:
Utviklingen i tilgangen på og avgangen av yrkeshemmede i perioden januar 2004–januar 2006 (til og med oktober 2006 når det gjelder avgangen). Tolvmåneders glatting³.

³ Denne måten å glatte på innebærer at denne figuren reagerer noe senere på endringer enn det som er tilfellet i figur 1.

KILDE: NAV.

annet fordi virksomhetene da har noe ledig kapasitet etter en forutgående nedgangskonjunktur. Etter noe tid med oppgangskonjunktur øker etterspørselen etter arbeidskraft. Etter hvert som mulighetene for jobb øker vil jobbmulighetene øke også for personer som av helsemessige eller andre årsaker har svakere tilknytning til arbeidsmarkedet, og flere av disse vil da melde seg på arbeidsmarkedet. Etter noe tid med oppgangskonjunktur vil også aktiviteten i bedriftene øke, slik at belastningen på den enkelte arbeidstaker blir større. Dette er momenter som trekker i retning av antall sykmeldte vil øke med et tidsetterslep på omtrent ett år i forhold til konjunkturutviklingen. Økt langtidssykefravær vil etter hvert øke behovet for medisinsk rehabilitering og attføring. En antagelse kan derfor være at tilgangen av yrkeshemmede vil ligge om lag 2 år etter konjunkturutviklingen.

Siden 2005 har sykefraværet igjen økt. Empiriske analyser⁴ bekrefter at sykefraværet øker når arbeidsmarkedet strammer seg til, men med noe etterslep. Dette er momenter som isolert sett trekker i retning av at tilgangen av yrkeshemmede igjen kan øke.

⁴ Se for eksempel: Bjørnstad, Roger: Er det økte sykefraværet tegn på et mer inkluderende eller ekskluderende arbeidsliv? Økonomiske analyser 6/2006, Statistisk sentralbyrå.

⁵ Det var tekniske problemer knyttet til sluttmedlekortet i 2002. Dette gav en lavere andel registrerte svar våren 2002, noe som også kan ha påvirket årsgjennomsnittet for andel til jobb og trygd.

KLARER NAV Å UTNYTTE HØYKONJUNKTUREN TIL Å FÅ FLERE OVER I JOBB?

Flere får jobb

Tabell 1 viser at andelen yrkeshemmede som har gått til jobb etter avsluttet attføring har økt de siste årene etter en nedgang fra 2002⁵ til 2003. 45 prosent av de yrkeshemmede som avsluttet attføringen i 2006 gikk til jobb, noe som er høyere enn i årene fra 2003 til 2005. Antall yrkeshemmede som går til jobb har økt fra anslagsvis vel 11.000 personer i 2002 til 20.000 personer i 2006.

Veksten i andelen yrkeshemmede som går til jobb kan ha sammenheng med følgende forhold:

- Bedre konjunkturer øker jobbmulighetene og er trolig en medvirkende årsak til at andelen yrkeshemmede til jobb nå øker. Empiriske analyser har vist at andelen yrkeshemmede til jobb er høyere i kommuner med lav ledighet enn i kommuner med høy ledighet.
- Sammensetningen av yrkeshemmede. Siden 1999 har tallet på yrkeshemmede økt sterkt, noe som har bidratt til at avgangen av yrkeshemmede har økt de senere årene. Tallet på yrkeshemmede har blant annet økt som følge av innskjerpinger i kravet om at attføring skal forsøkes før uføretrygd innvilges. Dette er et moment som trekker i retning av at helsetilstanden til de yrkeshemmede som nå går i avgang er svakere enn tidligere slik at andelen yrkeshemmede til jobb isolert sett skulle gått ned. Mange av de som kom som ekstraordinær tilgang i 2004 har gått i avgang i løpet av 2006. Mange av disse ville uansett ha deltatt på attføring på et seinere tidspunkt og trenger ikke ha påvirket sammensetningen av yrkeshemmede vesentlig.

Kvaliteten på attføringsarbeidet vil også påvirke andelen yrkeshemmede som får jobb og kan også ha blitt bedre i perioden.

Tabell 1 viser at antall yrkeshemmede som har gått til jobb har økt i perioden 2002–2006.

Fra 2004 til 2006 økte antallet yrkeshemmede til jobb med anslagsvis 5.000 personer. Vel en tredjedel av denne

Tabell 1:
Andel og antall til jobb i henhold til NAVs sluttmedlekort. Yrkeshemmede i avgang.

	Andel til jobb	Estimat for antall til jobb
2002	45 %	11.500
2003	41 %	13.700
2004	41 %	15.100
2005	43 %	18.800
2006	45 %	20.100

KILDE: NAV.

Tabell 2:

Andel og antall til trygd* i henhold til NAVs sluttmeldekort. Yrkeshemmede i avgang.

	Andel til trygd	Estimat for antall til trygd
2002	35 %	8.800
2003	43 %	14.600
2004	42 %	15.600
2005	38 %	16.600
2006	35 %	15.700

* Svaralternativene Langvarig sykemelding/medisinsk rehabilitering og Uføretrygd/alderspensjon på sluttmeldekortet.

KILDE: NAV.

veksten skyldes at en økt andel av de som avsluttet attføringen fikk jobb, mens knappe to tredjedeler skyldes at flere personer avsluttet yrkesrettet attføring.

Lavere andel av de eldre til jobb

Av de yrkeshemmede som gikk i avgang⁶ viser foreløpige tall at en litt større andel var over 50 år i 2006 enn i 2002. Imidlertid har andelen av de over 50 år som fikk jobb etter at de sluttet å melde seg til NAV gått ned, mens andelen har gått opp blant de i alderen 30-49 år. Aldersfordelingen av antall yrkeshemmede til jobb har dermed endret seg lite.

Færre til trygd

En høyere andel yrkeshemmede til jobb de to siste årene motsvares av at en lavere andel yrkeshemmede har gått til trygdelsninger som langvarig sykmelding/medisinsk rehabilitering eller uføretrygd/alderspensjon, se tabell 2. Det siste året har også antall til trygd gått ned. I og med at antallet som har avsluttet yrkesrettet attføring har økt så vidt mye i hele perioden 2002–2006, har også antall som går til slike ordninger økt betydelig i perioden sett under ett.

⁶ Basert på sluttmeldekortdefinisjon

Rekrutteringsbistand til arbeidsgivere

AV MARIT THORESEN

SAMMENDRAG

For å understøtte den høye etterspørselen etter arbeidskraft må NAV ha god kunnskap om det lokale arbeidsmarkedet og om den enkelte arbeidsgivers behov slik at det kan legges til rette for effektiv formidling av arbeidskraft. NAV gjennomførte høsten 2006 en brukerundersøkelse blant arbeidsgivere som hadde meldt ledige stillinger til et NAV kontor eller registrert stillinger selv på NAVs nettsider.

Resultatene viser at arbeidsgivere som har bedt om rekrutteringsbistand er mer fornøyd med en rekke av NAVs tjenester nå sammenlignet med ett år tilbake. 62 prosent oppgir at de er tilfreds med NAVs bransjekunnskap, det er hele 9 prosentpoeng høyere enn i 2005. Sammenlignet med ett år tidligere er også flere fornøyd med NAVs tilgjengelighet, kapasitet samt nytten av rekrutteringsbistanden. Det såkalte «Markedsløftet» i NAV har sannsynligvis gitt konkrete resultater, men de forbedrede resultatene innenfor markedsområdet kan også ha sammenheng med at det nå er registrert betydelig færre arbeidssøkere ved NAV-kontorene. Dette kan ha frigitt ressurser til økt satsning på dialogen med arbeidsgiverne.

Tilbakemeldinger på nettsidene har de siste årene vært gode, andelen tilfredse brukere har vært svært høyt. Resultatene fra siste undersøkelser viser at tendensen holder seg, hele 92 prosent mener at de har god nytte av å kunne utlyse stillinger på nettsidene til NAV.

BAKGRUNN

Norge er nå inne i en høykonjunktur med lav og fallende ledighet og kraftig vekst i sysselsettingen innenfor de fleste næringer og yrkesområder. For å understøtte den høye etterspørselen etter arbeidskraft må NAV ha god kunnskap om det lokale arbeidsmarkedet og om den enkelte arbeidsgivers behov slik at det kan legges til rette for effektiv formidling av arbeidskraft. Det er en målsetting å gi rask og målrettet rekrutteringsbistand til arbeidsgivere som melder ledige stillinger direkte til de lokale kontorene. En god dialog med arbeidsgivere kan i neste omgang bidra til at personer med redusert funksjonsevne og andre som står utenfor arbeidsmarkedet får innpass i arbeidslivet.

Aetat startet det såkalte «Markedsløftet» i 2005 for å styrke arbeidsmarkedskunnskapen blant ansatte i etaten. Bakgrunnen for dette var en erkjennelse av at god arbeidsgiverkontakt og kunnskap om arbeidsmarkedet var viktig for å lykkes med NAV-reformen. Formålet med «Markedsløftet» var å styrke arbeidsgiverkontakten i hele etaten. En brukerundersøkelse blant arbeidssøkere i den daværende Aetat våren 2006 ga en indikasjon på at satsningen hadde gitt resultater. Sammenlignet med tidligere målinger svarte nå flere arbeidssøkere at saksbehandlere i Aetat hadde gode kunnskaper om arbeidsmarkedet og ledige stillinger.

I denne artikkelen vil vi belyse i hvilken grad arbeidsgiverne mener at NAV i dag har gode kunnskaper om arbeidsmarkedet, hvordan de vurderer nytten av etatens tjenester samt hvordan de vurderer samarbeidet med og innsatsen fra NAV-kontorene.

OM UNDERSØKELSEN OG UTVALGET

Siden slutten av 90-tallet har det vært gjennomført jevn-

lige brukerundersøkelser blant arbeidsgivere som hadde meldt ledige stillinger til et NAV kontor eller registrert stillinger selv på NAVs nettsider. Undersøkelsen ble på nytt gjennomført i november 2006. Utvalget i undersøkelsen består av alle bedrifter/arbeidsgivere som i perioden 1. august til 22. september 2006 meldte minst én stilling ledig til et lokalkontor eller til NAVs internettjeneste. Det ble sendt ut spørreskjema til 5529 arbeidsgivere. Ett purrebrev ble sendt ut. 2859 skjemaer ble utfylt og returnert, slik at svaroppløsningen endte på 52 prosent¹. En sammenligning av en rekke sentrale bakgrunnsvariable i populasjon og utvalg viser at det er et relativt godt sammenfall mellom brutto- og nettoutvalg.

Utvalget av arbeidsgivere i brukerundersøkelsen har de siste årene endret seg betydelig gjennom at stadig flere benytter rekrutteringstjenester via NAVs nettsider. Volumet i begge brukergrupper er imidlertid betydelig. I løpet av 2006 var det registrert 68 900 stillinger av arbeidsgiver på nav.no og 46 000 stillinger var meldt til et NAV-kontor.

I brukerundersøkelsen blir bedriftene/arbeidsgiverne bedt om vurdere NAVs service på en rekke ulike områder. For hvert spørsmål krysses det av på en skala 1–6, der 1 står for «svært misfornøyd» og 6 «svært fornøyd». Bedrifter som krysser av for 4, 5 eller 6 på skalaen, omtales som «fornøyd» med den aktuelle tjenesten som det enkelte spørsmål kartlegger.

¹ Svarprosenten er noe lavere enn tilsvarende undersøkelser tidligere (ca. 60 prosent). En medvirkende årsak til dette er sannsynligvis at tidligere Aetat og trygdeetaten i denne perioden endret navn til NAV. Den nye NAV-logoen ble trykt på spørreskjema og følgebrev, og for en del arbeidsgivere var NAV ukjent på det tidspunktet de mottok spørreskjemaet.

REKRUTTERINGSBISTAND

Arbeidsgivere med rekrutteringsbehov kan kontakte NAV for å få rekrutteringsbistand. Saksbehandler i NAV søker da opp aktuelle arbeidssøkere med relevant kompetanse, avklarer at disse er motiverte og disponible, og tilviser deretter et avtalt antall kandidater til arbeidsgiver. Om lag halvparten av arbeidsgiverne oppga i undersøkelsen at de hadde bedt NAV om bistand til å finne aktuelle arbeidssøkere til én eller flere ledige stillinger i bedriften i løpet av det siste halve året. Videre ble det stilt oppfølgingspørsmål om nytten av NAVs innsats for å skaffe kvalifiserte søkere, NAVs kunnskap om bedriftens bransje, NAVs kapasitet til å ta imot rekrutteringsoppdrag og NAVs tilgjengelighet (telefon, åpningstider, e-post). I figur 1 sammenlignes responsen på disse spørsmålene med tilsvarende spørsmål i brukerundersøkelsen fra 2005.

Resultatene viser at arbeidsgivere som har bedt om rekrutteringsbistand er mer fornøyd med NAVs tjenester nå sammenlignet med ett år tilbake. 3 av 4 sier seg fornøyd med NAVs tilgjengelighet. Det er flere enn året før. Flere mener også at de har hatt nytte av NAVs innsats for å skaffe kvalifiserte søkere (+ 5 prosentpoeng). Det siste kan ha sammenheng med et stadig strammere arbeidsmarked med knapphet på arbeidskraft i en rekke bransjer og der behovet for ulike rekrutteringskanaler er stort.

62 prosent oppgir at de er tilfreds med NAVs bransje-

kunnskap, det er hele 9 prosentpoeng høyere enn i 2005. Sett i sammenheng med at også arbeidssøkerne ga bedre tilbakemeldinger på saksbehandlers kunnskaper om ledige stillinger og arbeidsmarkedet, kan resultatene fra arbeidsgiverundersøkelsen tyde på at markedsløftet har gitt konkrete resultater. Dagens brukere erfarer i større grad enn tidligere brukere at saksbehandlerne besitter gode kunnskaper om arbeidsmarkedet. De forbedrede resultatene innenfor markedsområdet kan også ha sammenheng med at det nå er registrert betydelig færre arbeidssøkere ved NAV-kontorene. Dette kan ha frigitt ressurser til økt satsning på dialogen med arbeidsgiverne. Figur 2 viser at økningen har forekommet innenfor de fleste næringer². Vurderingen av saksbehandlers bransjekunnskap var relativt god innenfor offentlig sektor (undervisning og helse- og sosialtjenester) i 2005, økningen fra 2005 til 2006 er derimot størst innenfor privat sektor, særlig varehandel og bygge- og anleggsbransjen.

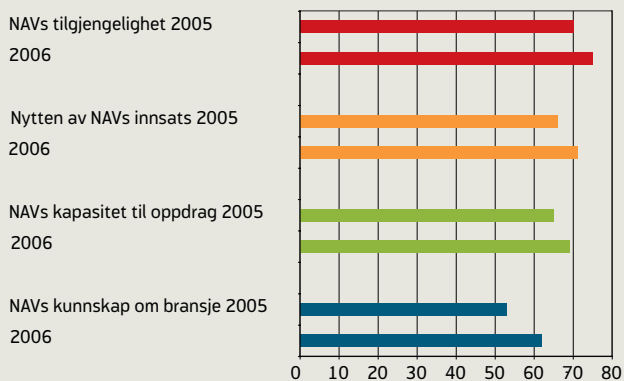
Bedriften ble også bedt om å vurdere NAVs samlede innsats overfor bedriften. 77 prosent av arbeidsgiverne som har bedt om rekrutteringsbistand er fornøyd, noe som er om lag det samme resultatet som målingen ett år tidligere. Med andre ord ser det ikke ut til at arbeidsgivernes mer positive vurdering av blant annet saksbehandlers bransjekunnskap har hatt noen betydning for vurdering av servicen generelt.

Figur 1:

Hvor fornøyd/misfornøyd er du med følgende områder:

Nytten av NAVs innsats for å skaffe kvalifiserte søkere til ledige stillinger, NAVs kunnskap om vår bransje, NAVs kapasitet til å ta imot rekrutteringsoppdrag, NAVs tilgjengelighet.

Arbeidsgivere som har bedt NAV om bistand til å finne aktuelle søkere 2005(N=1762) og 2006 (N=1353). Andelen som er fornøyd (4-6 på en skala fra 1-6 der 1 er svært misfornøyd og 6 er svært fornøyd).

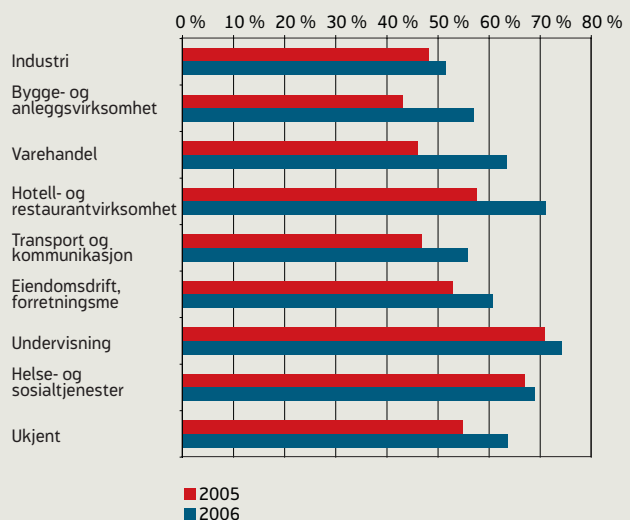

KILDE: NAV.

² Ikke alle næringer er presentert i figuren på grunn av få respondenter i enkelte næringsgrupper.

Figur 2:

«Hvordan vurderer du NAVs kunnskap om din bransje?» Fordelt etter næring. Prosentandel «fornøyd». 2005 og 2006.

KILDE: NAV.

INTERNETTBASERTE TJENESTER

De aller fleste ledige stillinger som utlyses i aviser og tidskrifter registreres på NAVs internettsider. Men nav.no er også lagt til rette for at arbeidssøkere og arbeidsgivere mer direkte kan finne hverandre. Arbeidsgivere kan registrere stillingsannonser som kostnadsfritt distribueres på NAVs interne saksbehandlingssystem, og på EURES portal (EUs portal for ledige stillinger i Europa). Arbeidssøkere får deretter informasjon om ledige stillinger i bedriften eller virksomheten gjennom stillingsbasen på nav.no, ved å ringe NAV servicesenter eller ved å oppsøke NAV lokalt.

Arbeidsgivere kan også finne aktuelle søkere til ledige stillinger ved å benytte NAVs CV-database. I denne basen ligger opplysninger om arbeidssøkers jobbønske, utdanning, praksis og lignende.

46 prosent av arbeidsgiverne i utvalget oppgir at de har registrert ledig(e) stilling(er) selv på NAVs internettsider i løpet av det siste halve året. Tilbakemeldinger på internettsidene har de siste årene vært gode, andelen tilfredse brukere har vært svært høyt. Resultatene fra siste undersøkelser viser at tendensen holder seg, hele 92 prosent mener at de har god nytte av å kunne utlyse stillinger på nettsidene til NAV (se figur 3). Tilbakemeldingene er gjennomgående gode fra de fleste næringer, men spesielt høy fra offentlig forvaltning, undervisning og helse- og sosialtjenester (97 prosent). Her må det bemerkes at selv om internettsidene har endret design etter at nav.no ble opprettet, er funksjonaliteten som er tilgjengelig for arbeidsgiver den samme som den var på aetat.no.

25 prosent i utvalget oppgir at de har brukt CV-basen for å søke etter kandidater. Her er tilbakemeldingene på nytten av tjenesten noe mindre positiv (76 prosent), men økende sammenlignet med 2005. At flere finner nytte i

denne tjenesten kan skyldes et strammere arbeidsmarked, der arbeidsgivere har behov for raskt å få tilgang på tilgjengelig arbeidskraft. Lite ledige arbeidskraftsressurser er et stort og økende problem, og NAVs CV-base gir muligheter for en rask og effektiv kobling mellom arbeidssøker og arbeidsgiver.

Stadig flere arbeidsgivere og virksomheter benytter NAVs internetttjenester til rekruttering. Mens stillinger registrert på aetat.no utgjorde 11 prosent av den totale tilgangen på stillinger i 2001, utgjorde den 21 prosent i 2006. At det er et marked for NAVs internetttjenester også i fremtiden bekreftes gjennom at svært mange, hele 79 prosent av bedriftene i utvalget, også vil benytte NAVs tilbud på internett som en del av bedriftens rekrutteringsstrategi også i tiden fremover.

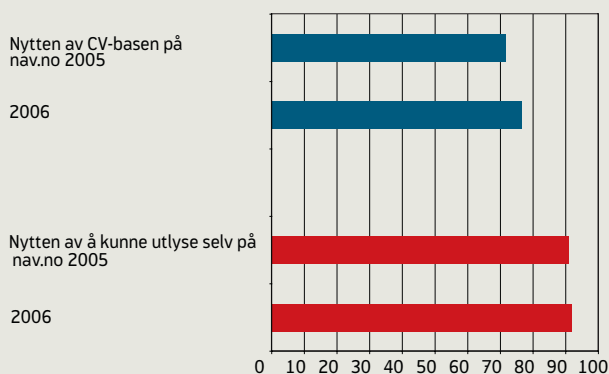
SAMARBEID MED NAV OM ARBEIDSMARKEDSTILTAK

NAV har et bredt spekter av virkemidler og tiltak for å få folk tilbake til arbeidslivet, eller for å gi arbeidstakere en tettere tilknytning til arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedstiltakene skal blant annet bidra til å styrke arbeidssøkernes kompetanse og evne til arbeid, samt skaffe til veie kvalifisert arbeidskraft.

Høstens utvalg av arbeidsgivere er ikke et representativt utvalg av arbeidsgivere som har tatt inn tiltaksdeltakere i sin virksomhet, utvalget består av arbeidsgivere som i første omgang har meldt ledige stillinger til NAV. I denne gruppen oppgir allikevel 20 prosent at de har samarbeidet med NAV om arbeidsmarkedstiltak det siste halve året, enten tiltak rettet mot yrkeshemmede eller mot ordinære arbeidssøkere.

Figur 3:

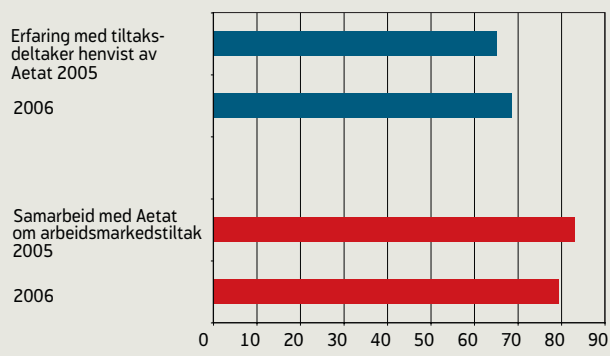
«Hvordan vurderer nytten av å kunne utlyse stillinger selv og CV-basen på nav.no? Prosentandelen «fornøyd» (4-6) blant de som har benyttet tjenestene. 2005 og 2006.

KILDE: NAV.

Figur 4:

Hvordan vurderer du samarbeidet med NAV om arbeidsmarkedstiltak og erfaringer med tiltaksdeltaker(e) henvist av NAV. Prosentandelen «fornøyd» (4-6) blant de som har samarbeidet med NAV om arbeidsmarkedstiltak. 2005 og 2006.

KILDE: NAV.

På tross av en svak nedgang fra 2005 er bedriftene i all hovedsak godt fornøyd med samarbeidet med NAV når det gjelder arbeidsmarkedstiltak (80 prosent). Andelen tilfredse med tiltaksdeltakere henvist fra NAV er imidlertid ikke like høy, oppimot én av tre arbeidsgivere sier seg ikke helt fornøyd med tiltaksdeltakeren(e) de har fått henvist fra NAV. Det er en målsetting for NAV å følge opp tiltaksdeltakerne systematisk i bedriften slik at arbeidsgiver kan være trygg på at NAV tar et ansvar for å redusere arbeidsgiverens risiko ved å ta vedkommende inn i bedriften. Gode erfaringer med å ta inn tiltaksdeltakere er viktig i forhold til at arbeidsgivere ikke får motforestillinger til å ta arbeidssøkere med redusert yteevne inn i bedriften.

ANDRE ARBEIDSGIVERTJENESTER

Aetat hadde en lang praksis med å bistå arbeidsgivere ved omstillinger eller permitteringer i bedriften. I dette utvalget er det imidlertid svært få, kun 2 prosent, som oppgir at de har mottatt denne type bistand. Årsaken til lite aktivitet fra NAV side på dette området er den høykonjunkturen vi nå er inne i med svært få permitteringer. I desember i fjor var det registrert kun i overkant av 1 000 personer som helt permittert fra sitt arbeid.

Gjennom markedsloftet har NAV-kontorene satset på økt og mer målrettet bedriftskontakt. Et viktig formål med dette arbeidet er å få utsatte grupper inn arbeidslivet. I brukerundersøkelsen er det 10 prosent som oppgir at NAV har besøkt bedriften, og av disse er det så mange som 83 prosent som mener at de hadde god nytte av besøket.

14 prosent oppgir at de har hatt besøk av Arbeidslivssenteret. Dette tallet er sannsynligvis underrepresentert både fordi utvalget av bedrifter består av de som har fått rekrutteringsbistand, og fordi informantene som svarer på spørsmål knyttet til rekruttering i bedriften ikke nødvendigvis er de samme som jobber med å forebygge og redusere sykefraværet. Det samme gjelder antall som oppgir at de har fått besøk av NAV (jfr. forrige avsnitt), andelen er sannsynligvis noe underestimert. Arbeidslivssentrene jobber med veiledning og rådgiving, og skal fungere som et ressurs – og støtteapparat for arbeidet knyttet til et inkluderende arbeidsliv. Over 80 prosent av de som oppgir at de har vært i kontakt med Arbeidslivssenteret mener at dette var nyttig. NAV vil vi løpet av 2007 gjennomføre brukerundersøkelser også blant brukere av Arbeidslivssentrene samt arbeidsgivere som samarbeider med NAV i forbindelse med oppfølging av sykmeldte.

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) er en utvalgsundersøkelse som blir gjennomført kvartalsvis av Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsledige (AKU)

Personer som ikke utførte eller var midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid i undersøkelsesuka, men som ved å kontakte NAV, annonsere selv, svare på annonse eller lignende, gjorde forsøk på å skaffe seg arbeid i løpet av de fire siste ukene. De må kunne ta på seg arbeid i løpet av de neste to ukene. Denne gruppa må ikke forveksles med NAV sine tall over registrerte arbeidsledige (se ovenfor). Tall fra AKU inkluderer også arbeidssøkere som ikke registrerer seg ved NAV, og en del av de som går på arbeidsmarkedstiltak.

Arbeidsstyrken (AKU)

Arbeidsstyrken er definert som summen av sysselsatte og arbeidsledige. Yrkesaktiviteten for en gruppe vil si hvor stor prosentandel av befolkningen i gruppen som er med i arbeidsstyrken.

Arbeidssøkere

Arbeidssøkere er betegnelsen på summen av ordinære arbeidssøkere og yrkeshemmede.

Avtalte dagsverk

Hvor mange dagsverk det er avtalt at en arbeidstaker skal arbeide i en periode som er registrert i arbeidstakerregisteret justert for stillingsandel og ferie. Mer formelt er avtalte dagsverk definert som $\text{avtalte arbeidsdager} \cdot \text{stillingsandel} \cdot \text{feriekorrigeringsfaktor}$. Stillingsandel og feriekorrigeringsfaktoren kan variere mellom 0 og 1.

Langtidsledige

Registrerte arbeidsledige som har hatt en sammenhengende periode som helt ledig på minst 26 uker.

Ledige stillinger

NAVs statistikk over ledige stillinger omfatter alle ledige stillinger som enten blir meldt til NAV som oppdrag, registrert av arbeidsgiver på www.nav.no, eller som er offentliggjort i media (aviser, tidsskrifter o.l.).

Legemeldt sykefravær

Sykefravær pga av egen sykdom som er dokumentert med attest fra lege. Legemeldt sykefravær er basert på NAVs sykefraværregister. Det totale sykefraværet omfatter i tillegg egenmeldt sykefravær som er basert på en egen undersøkelse som utføres av Statistisk sentralbyrå. Registreringene over legemeldt sykefravær kobles sammen med arbeidstakerregisteret, som gir informasjon om arbeidsforholdet (bl.a. arbeidstid, næring, sektor) arbeidstakeren er sykmeldt fra. Sykefraværstatistikken omfatter ikke selvstendig næringsdrivende eller vernepliktige og ikke fravær som

skyldes barns sykdom eller omsorgs- og fødselspermisjoner.

Ordinære arbeidssøkere

Personer som søker inntektsgivende arbeid ved NAV og som er arbeidsføre og ellers disponible for det arbeidet som søkes. En person anses som registrert arbeidssøker dersom han eller hun har meldt seg eller fornyet meldingen til NAV i løpet av de to siste ukene. Ordinære arbeidssøkere består av helt ledige, delvis sysselsatte, ordinære tiltaksdeltakere og andre ordinære arbeidssøkere.

Ordinære tiltaksdeltakere

Ordinære arbeidssøkere som deltar på arbeidsmarkedstiltak.

Registrerte delvis ledige

Registrerte delvis ledige arbeidssøkere er personer som enten er delvis permitterte eller som arbeider mindre enn heltid og som ønsker lengre arbeidstid.

Registrerte helt ledige

Ordinære arbeidssøkere som har vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene.

Sesongjustering

Tallstørrelser på NAVs ulike arbeidsmarkedstatistikker varierer ofte med årstiden som en følge av at mange fenomener gjentar seg omtrent på samme tid hvert år. Eksempelvis går arbeidsledigheten normalt opp om sommeren og etter årsskiftet. Dette har sammenheng med at mange skoleelever (studenter) avslutter utdanningen og melder seg som arbeidssøkere etter at semestrene er avsluttet. I tillegg følger deler av sysselsettingen bedriftenes kontraktperioder. Slike kontrakter utløper ofte før sommeren og ved årsskiftet.

For å skille ut underliggende endringer og rense bort sesongmessige forhold, justerer NAV en del tidsreier i et statistikkprogram, X12 Arima. Dette programmet baserer seg på historisk informasjon om sesongsvingninger.

Det er sesongvariasjoner i de fleste av størrelsene NAV presenterer statistikk over. Mønsteret i sesongvariasjonene og betydningen av sesongeffektene er imidlertid forskjellige. Når det gjelder utviklingen i antall yrkeshemmede er for eksempel sesongvariasjonene betydelig mindre enn for antall helt ledige. Likevel er det av betydning å justere for en sesongrelatert nedgang som finner sted i juni og august i forbindelse med at mange yrkeshemmede avsluttet skolegang før sommerferien.

Etter at en tidsserie er korrigert for sesongvariasjoner, vil det for enkelte størrelser fremdeles være store endringer mellom månedsobservasjonene. I enkelte tilfeller er det vanskelig å tillegge slike endringer mening. Det kan da være til hjelp å tydeliggjøre en trend i månedsobservasjonene. Tidsserien justeres ved å tillegge avvikende månedsobservasjoner mindre

vekt. Dette gir en mer glattet tidsserie. Tilgang ledige stillinger per virkedag er et eksempel på en størrelse hvor det er behov for å glatte tidsserien for å få tydeligere fram en trend. Statistikkprogrammet X12 Arima benyttes i forbindelse med justering av trend.

Sluttmeldekort (SMK)

Alle arbeidssøkere som har sluttet å melde seg ved NAV får etter vel 2 måneder tilsendt et sluttmeldekort (SMK) der de blir bedt om å oppgi hovedaktivitet. SMK blir brukt til å utarbeide statistikk som kan belyse andelen personer som kommer i jobb og eventuelt andelen som går ut av arbeidstyrken. Svaropplutningen er om lag 65 prosent.

Sykefraværprosent

Tapte dagsverk (sykefraværsdagsverk) i prosent av avtalte dagsverk. $(\text{tapte dagsverk} * 100) / \text{avtalte dagsverk}$

Sysselsatte i AKU

Personer som hadde inntektsgivende arbeid i minst en time i undersøkelsesuka, personer som normalt utfører slikt arbeid, men som pga. sykdom, permisjon, ferie osv. ikke arbeidet i undersøkelsesuka, og vernepliktige.

Tapte dagsverk

Sykefraværperioden blir regnet i tapte dagsverk. Dersom en f.eks. jobber 50 prosent og er syk i to uker vil man ha fem tapte dagsverk.

Yrkeshemmede

Arbeidssøkere som på grunn av fysisk, psykisk eller sosial funksjonshemming har vanskeligheter med å få arbeid, og som vurderes av NAV med sikte på yrkesmessig attføring eller som er i et attføringstiltak.

Arbeids- og velferdsdirektoratet
C.J. Hambros plass 2, 0164 Oslo
Postboks 5 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 21 07 00 00
Telefaks: 21 07 00 01

www.nav.no